

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.13 - КМР. 1787 "С" 2020.11.13. 011. ПЗ

ЧЕРЕДНІЧЕНКО МАКСИМ ВІТАЛІЙОВИЧ

2021 р.

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 631.15-048.34

ПОГОДЖЕННЯ ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан економічного факультету Завідувач кафедри економіки
Діброва А.Д. Байдала В.В.
(підпис) (підпис)

« _____ » 2021р. « _____ » 2021р.
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему

«Оптимізація витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в умовах сучасних аграрних ризиків»
Спеціальність 051 – "Економіка"

Освітня програма Економіка
Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна
Гарант освітньої програми
д.е.н., професор Єрмаков О.Ю.

Керівник кваліфікаційної роботи
д.е.н., професор Рогач С.М.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконав Чередніченко М.В.
(підпис) (ПІБ студента)

Київ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри економіки підприємства
ім. проф. Романенка
д.е.н., проф. Рогач С.М.
« » 2021р.

ЗАВДАННЯ

До виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту
Чередніченку Максиму Віталійовичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 051 - "Економіка"
Освітня програма Економіка
Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи «**Оптимізація витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в умовах сучасних аграрних ризиків**»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «13» листопада 2020 р. №1787 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2021.11.15

(рр, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи: законодавчі та нормативні акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, фінансові річні звіти СВК «Райдуга» Сновського району Чернігівської області, підручники, навчальні посібники, монографії, періодичні видання.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади формування ефективної системи оптимізації витрат на сільськогосподарському підприємстві в умовах сучасних аграрних ризиків

2. Дослідження сучасного стану та оцінка ефективності системи управління витратами на СВК «Райдуга»

3 Шляхи удосконалення ефективності системи оптимізації витратами на СВК «Райдуга»

Перелік графічного матеріалу (за потреби)

Дата видачі завдання «13» листопада 2020р.

Керівник магістерської роботи

(підпис)

Рогач С.М.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Чередніченко М.В.

(прізвище та ініціали студента)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Викладена на 90 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 18 таблицями та 12 рисунками. Список використаної літератури складає 67 джерел.

Метою магістерської роботи дослідження теоретичних основ управління витратами та окремих складових витрат в аграрному підприємстві та обґрунтування практичних засад щодо їх оптимізації.

Для досягнення даної мети було виконано наступні завдання:

- досліджено теоретичну сутність поняття «витрати» та їх складових;
- здійснено теоретичне обґрунтування особливостей, факторів та джерел формування витрат в сільськогосподарському підприємстві;
- досліджено теоретичну сутність поняття «ризик» та їх класифікацію;
- проаналізовано сучасні тенденції розвитку та управління витратами, зокрема окремих їх складових в контексті сьогоденних умов;
- визначено та обґрунтовано оптимальну структуру витрат на виробництво сільськогосподарської та їх вплив на ефективність підприємства;
- запропоновано шляхи оптимізації витрат на СВК «Райдуга».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів формування ефективної системи управління витратами у СВК «Райдуга» в умовах сучасних ринкових ризиків.

Об'єктом дослідження є процеси формування витрат та їх оптимізація на СВК «Райдуга» Сновського району Чернігівської області

Інформаційною та нормативною базою дослідження слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані СВК «Райдуга» Сновського району Чернігівської області, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків і досліджень.

Ключові слова: витрати, ризики, система, оптимізація витрат, регресія, організаційна структура, точка беззбитковості.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ АГРАРНИХ РИЗИКІВ.....	9
1.1. Економічна сутність, зміст та класифікація витрат в сільськогосподарському підприємстві.....	9
1.2. Поняття ризик, класифікація сучасних аграрних ризиків.....	16
1.3. Підходи до формування системи оптимізації витрат на підприємстві та її основні функції.....	24
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА СВК «РАЙДУГА».....	33
2.1. Організаційно – економічна характеристика СВК «Райдуга» як соціально-економічної системи.....	33
2.2. Особливості формування витрат СВК «Райдуга» їх комплексний аналіз та оцінка.....	47
2.3. Оцінка ефективності діючої системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» та напрями її покращення.....	58
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТАМИ НА СВК «РАЙДУГА».....	66
3.1. Оптимізація витрат за критерієм мінімізації їх рівня в чистому доході.....	66
3.2. Рационалізація загальної системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» за рахунок впровадження сучасної організаційної структури управління.....	70
3.3. Операційний аналіз впливу витрат на фінансові результати діяльності СВК «Райдуга».....	77
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підприємства будь-якої організаційно-правової форми, форми власності та сфери господарювання під час своєї господарської діяльності здійснюють певні витрати, що пов'язані із простим і розширеним відтворенням основних та оборотних засобів, виробництвом і реалізацією продукції, наданням послуг, виконанням робіт, соціальним розвитком трудового колективу тощо.

Саме тому актуальним питанням залишається проблема формування цілісної системи оптимізації витрат на рівні суб'єктів господарювання за всіма сферами їх діяльності, місцями виникнення та центрами витрат.

Знижувати витрати постійно неможливо, оскільки від цього залежить якість продукції та ефективність виробничого процесу. Необхідний рівень витрат потрібно розраховувати на стадії планування.

Головним мотивом діяльності будь-якого підприємства в умовах ринку є максимізація прибутку. У свою чергу, прибуток підприємства залежить від впливу багатьох чинників, головними з яких є витрати виробництва та реалізації (собівартість продукції) та попит на неї продукцію. Тобто, якщо витрати являють собою один з найважливіших чинників, що обмежують загальний розмір прибутку, то керівництву будь-якого підприємства необхідно здійснювати постійний аналіз витрат та планування їх величини на майбутнє [1].

Питання проблеми формування та управління витратами на підприємствах, формування ефективної системи та процесу управління витратами розглядаються у ґрунтовних дослідженнях багатьох українських та закордонних вчених, серед яких слід виділити: Ільчука М.М. [2], Маршалка М.С. [3], Білу О. Г., Бутинця Ф.Ф. [4], Гончарова А. Б. [5], Грещака М. Г. [6], Давидовича І. С. [7], Козаченко Г. В. [8], Лебедева В.Г. [9], Майера Е. [10], Нанадовську Л.В. [11], Падія В.М., Мартиня І. О., Погорелова Ю. С., Цал-Цалко Ю.С. [12], Цимбалюка Л. Г., Турило А. М. [13] та інших.

Не можна забезпечити ефективну роботу підприємства без відповідного процесу управління витратами, що передбачає послідовну реалізацію функцій управління витратами за окремими етапами.

Незважаючи на розуміння необхідності оптимізації витрат на засадах системного підходу, у практичній діяльності вищого управлінського персоналу не використовується сучасний інструментарій з їх оптимізації.

Сільськогосподарська діяльність за своєю специфікою є одним з найризикованіших видів підприємницької діяльності, що спричинено такими особливостями аграрного виробництва, як: залежність від природо-кліматичних умов, сезонність виробництва, великий часовий проміжок від моменту вкладення капіталу і отримання продукції, та інші причини [14].

Саме тому система управління ризиків в аграрному секторі з метою їх попередження та мінімізації негативного впливу є необхідною складовою аграрного сектору економіки, що стимулює розвиток галузі.

Отже, враховуючи все вищесказане, проведене дослідження проблеми формування системи управління витратами на рівні підприємства в умовах ринкових перетворень і сучасних аграрних ризиків є актуальним і практично значущим.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних основ управління витратами та окремих складових витрат в аграрному підприємстві та обґрунтування практичних засад щодо їх оптимізації.

Із даної мети сформовані наступні завдання:

- дослідити теоретичну сутність поняття «витрати» та його складових;
- здійснити теоретичне обґрунтування особливостей, факторів та джерел формування витрат в сільськогосподарському підприємстві;
- дослідити теоретичну сутність поняття «ризик» та проаналізувати підходи до їх класифікації;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку та управління витратами, зокрема окремих їх складових в контексті сьогоденних умов;

НУБІП України

- дати загальну характеристику та проаналізувати фінансовий стан досліджуваного підприємства;
- визначити та обґрунтувати оптимальну структуру витрат на виробництво сільськогосподарської та їх вплив на ефективність підприємства;

НУБІП України

- запропонувати шляхи оптимізації витрат на досліджуваному підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів формування ефективної системи управління витратами у СВК «Райдуга» в умовах сучасних ринкових ризиків.

НУБІП України

Об'єктом дослідження є процеси формування витрат та їх оптимізація на СВК «Райдуга» Сновського району Чернігівської області

Методи дослідження. Для написання магістерської роботи були використані загальнонаукові методи, зокрема діалектичний та абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичних положень щодо сутності поняття

НУБІП України

системи оптимізації витрат, ризиків, тощо; монографічний – для висвітлення поглядів вчених які працювали над досліджуваною в дипломній роботі проблемою; економіко-статистичний – для розрахунку та характеристики кількісних і якісних показників існуючого стану системи оптимізації витрат аграрних підприємств та ефективності її використання; графічний – застосований для зображення результатів порівнянь, дослідженні ризиків, динаміки показників та структури статей витрат на досліджуваному підприємстві, та ін.

НУБІП України

НУБІП України

Інформаційною та нормативною базою дослідження слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані СВК «Райдуга» Сновського району Чернігівської області, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків і досліджень.

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОПТИМІЗАЦІ ВИТРАТ НА

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ

СУЧАСНИХ АГРАРНИХ РИЗИКІВ

1.1. Економічна сутність, зміст та класифікація витрат в сільськогосподарському підприємстві

Будь-яке підприємство під час ведення господарської діяльності використовує певні ресурси, з метою створення кінцевої продукції або послуг.

Цей процес перетворення ресурсів на продукцію або послуги супроводжується понесенням витрат, які значною мірою дозволяють оцінити ефективність роботи як підприємства в цілому так і певного його підрозділу.

Отже, виникає об'єктивна необхідність в дослідженні поняття «витрат» та системи їх управління та оптимізації.

В економічній літературі відсутнє єдине визначення категорії «витрати». Так, вчені різних наукових течій з багатьох країн світу мають власний погляд на тлумачення змісту даної економічної категорії. Багато науковців вважають, що витрати це ключовий економічний показник, що дозволяє узагальнено оцінити фінансові витрати підприємства на виробництво певних товарів або надання послуг [15].

Інші вчені вважають, що витрати насамперед це вартість ресурсів, які підприємство використовує з метою отримання прибутку в майбутньому або ж для інших цілей, які ставить перед собою компанія. До складу витрат відносять вартість трудових та матеріальних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції або послуг [16].

Незважаючи на розмаїття поглядів, щодо визначення економічної сутності поняття «витрати», всі визначення можна згрупувати в дві великі категорії, які мають певні відмінності в опису даної категорії.

Перша – це опис категорії «витрати» з економічної точки зору. Визначення, що відносяться до даної групи більш повно розкривають

економічний зміст досліджуваної категорії. Витрати, як загальноекономічну категорію можна описати як використання природних, інгучних та людських ресурсів під час здійснення господарської діяльності.

Так, науковець Е. Майер визначає витрати як грошовий вимір суми видатків, які використовуються для досягнення певної мети [10, с. 108].

П.С. Мазасва зауважує, що витрати це в першу чергу трата енергії. Цією енергією може бути, наприклад, як інтелектуальна або фізична енергія людини, так і цілеспрямоване використання обмежених ресурсів, таких як капіталовкладення, основні і оборотні фонди, тощо [17, с. 35].

На думку В.В. Говдя та Ж.В. Девгальцевої витрати на виробництво продукції це сукупність видатків, що пов'язані з використанням під час виробничого процесу матеріалів, сировини, природних ресурсів, основних фондів, нематеріальних активів, палива, енергії, трудових ресурсів, та інших видатків [18, с. 27].

Під витратами також прийнято розуміти сукупні витрати живої та уречевленої праці під час процесу виробництва продукції, таке визначення надав науковець Ю.С. Цал-Цалко [12, с. 11].

Вірним також є твердження Т.Г. Дроздова та В.Г. Лебедева, згідно з яким витрати відображають в грошовому виразі обсяг ресурсів, які були витрачені на виробництво та реалізацію продукту або послуги, і які в кінцевому результаті трансформуються у собівартість продукту або послуги [19, с. 23].

Дослідники Л.В. Фролова та К.С. Хаврова зазначають, що категорія витрат прямо впливає на прибуток підприємства, що робить витрати одним з найважливіших елементів ведення господарської діяльності [20].

До другої групи відносяться визначення, що розглядають «витрати» з точки зору бухгалтерського обліку, зокрема як економічний результат здійснення певних витрат внаслідок виробництва.

Найбільш широкоживаним є визначення згідно П(С)БО №16 «Витрати», згідно з яким «витрати – це або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за

винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені» [21].

В свою чергу В.П. Савчук описує категорію «витрати» як зменшення активів або збільшення зобов'язань підприємства (пасивів), або їх одночасне поєднання, що відбувається в результаті здійснення підприємницької діяльності компанії [22].

П.Я. Юцявичене наголошує на тому, що витрати – це спожиті ресурси, тобто зменшення активів та (або) збільшення зобов'язань, що виникають під час діяльності підприємства з метою отримання фінансового результату (доходу) в кінці періоду [23].

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогодні трактування терміну «витрати» є неоднозначним серед різних науковців. І хоча існують певні відмінності в розумінні даної категорії, всі визначення є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими. Обидві точки зору до визначення категорії «витрат» є вірними, та дослідивши більше джерел можна прийти до висновку, що більшість науковців схильні використовувати трактування витрат підприємства як бухгалтерської категорії, ніж економічної.

Для правильної і результативної оптимізації витрат окрім розуміння сутності витрат важливим також є їх науково обґрунтована класифікація.

З точки зору прийняття управлінських рішень витрати прийнято поділять на: релевантні, нерелевантні, постійні, змінні, дійсні, можливі, маржинальні та середні [24].

Розглянемо більш детально кожен з видів.

Релевантні витрати – це витрати, що напряму залежать від прийняття управлінського рішення в майбутніх періодах, тому ці витрати також називають майбутніми витратами. До релевантних витрат можна, наприклад, віднести ті витрати, що пов'язані зі збереженням запасів. До них можна віднести ті витрати, які будуть змінюватися в залежності від обсягу запасів, наприклад витрати на зберігання матеріалів (запасів, ресурсів, тощо) в

складських приміщеннях на пряму залежать від кількості та обсягів цих конкретних матеріалів.

Нерелевантні витрати є протилежними, їх розмір не залежить від прийнятих майбутніх управлінських рішень. Тобто це є витратами минулих періодів

Відповідно до відношення витрат до обсягів виробництва на підприємстві витрати поділяють на змінні та постійні. Змінними витратами називають ту категорію витрат, що прямо залежить від обсягу виробленої продукції. Такими витратами на будь-якому підприємстві виступають витрати

на матеріали, сировину, фонд оплати праці як основних так і допоміжних працівників, витрати енергії, пального, природних ресурсів, та інші статті витрат.

На їх противагу постійні витрати не залежать від змін в обсязі виробництва продукції, проте можуть змінюватися в довгострокових періодах внаслідок змін виробничих процесів чи стратегії ведення бізнесу, тощо. До постійних витрат можна віднести амортизаційні відрахування, оренду плати або ж фонд оплати праці для адміністративного персоналу, тощо [25].

Варто також зазначити, що хоча постійні витрати є незмінними в залежності від обсягів виробництва продукції, їх розрахунок на одиницю продукції залежить від обсягів її виробництва. Тобто, якщо підприємство несе певні витрати на оренду складу, то якщо внаслідок збою в виробництві за звітний період буде виготовлено менше продукції ніж було заплановано, то

необхідно буде збільшити суму постійних витрат, які будуть віднесені на кожен одиницю продукту для того щоб покрити понесені витрати на оренду, так як вони залишаються незмінними.

На практиці досить часто трапляється, що витрати змінюються не постійно а при досягненні певного рівня виробництва, такий тип витрат називається напівпостійними (ступінчасті). Як варіант, такими витратами може бути оренда складських приміщень, якщо при збільшенні обсягів виробництва і внаслідок розширення мережі торгових точок, необхідно

орендувати додаткові склади в інших містах. Тобто фактично орендна плата є незмінною, але збільшується кількість орендованої площі.

Також, варто зазначити, що в тривалому періоді всі постійні витрати можна приписати до напівпостійних, так як ціни постійно змінюються, тому оплата праці, орендна плата, вартість обладнання на яке нараховується амортизація також можуть змінюватись протягом конкретного періоду.

Під час вибору між декількома альтернативами управлінських рішень варто брати до уваги не лише реальні витрати (дійсні), а і можливі витрати в майбутньому. Тобто дійсні витрати – це будь-які витрати, що потребують витрачання ресурсів, коштів або ж будь-яких інших активів.

На їх противагу, можливі витрати (альтернативні витрати) – це витрати, які виникають внаслідок вибору одного з варіантів (альтернатив) при цьому втрачаючи можливі вигоди внаслідок відмови від іншого варіанту.

Під маржинальними витратами розуміють витрати необхідні на виробництво кожної додаткової одиниці продукції. При цьому основною особливістю маржинальних витрат зазвичай є те, що на кожен наступну одиницю продукцію їх розмір зменшується, так як розмір постійних витрат на одиницю продукції зменшується при збільшенні обсягів виробництва продукції. Разом з маржинальними витратами виділяють і середні витрати, які розраховуються як середнє арифметичне витрат на одиницю продукції [26].

Окрім переліченої вище класифікації витрат, їх ще можна розділити в залежності від оцінки запасів та визначення фінансових результатів. В такому випадку категорія «витрати» буде розподілена на: витрати на продукцію та витрати періоду, прямі та непрямі, вичерпні та невичерпні.

До витрат на продукцію належать витрати, що безпосередньо пов'язані з виробництвом кінцевої продукції підприємством або ж купівлю товару з метою їх подальшого перепродажу. Як приклад, до таких витрат належать витрати на основну заробітну плату, витрати на сировину, матеріали, паливо, енергію, нарахування амортизаційних відрахувань, тощо.

Витрати періоду безпосередньо не включаються в собівартість продукції, а відносяться до того періоду в якому вони були понесені. Такими витратами можуть бути витрати на проведення рекламних кампаній або ж витрати на нові розробки [24].

Прямі і непрямі витрати відрізняються способом перенесення на готову продукцію. Так прямі витрати можуть бути віднесені до певного об'єкта або ж продукції, в той час як непрямі – ні. Прямими витратами являються витрати на матеріали, сировину, паливо, тощо.

Вичерпані витрати (спожиті) – це такий вид витрат, які несе підприємство в процесі своєї діяльності, які обов'язково призводять до отримання доходів в звітному періоді. Невичерпані витрати (неспожиті) – витрати, які понесло підприємство, проте які не забезпечили отримання прибутку. Такими витратами може бути придбання матеріалів, якщо їх не використовують у звітному періоді. Також сюди можна віднести вартість товарів, які вже виготовлені, проте реалізація яких передбачається на інший період ніж звітний [27].

Ті витрати, які безпосередньо піддаються контролю є контрольованими, та на їх протизагу, ті витрати, що не піддаються контролю є неконтрольованими.

За економічним змістом витрати можна поділити відповідно до елементів витрат або ж до статей калькуляції. Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати»: «елемент затрат – це сукупність економічно однорідних затрат».

Найменування окремих елементів витрат є однаковою для підприємств, що працюють в різних галузях економіки. Також в П(С)БО 16 «Витрати» наведено перелік основних економічних елементів: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи.; амортизація основних фондів і нематеріальних активів; інші операційні витрати [21].

В таблиці нижче наведено узагальнену класифікацію категорії «витрати» на основі різних ознак, як вже перелічених вище, так і інших, які мають своє місце в працях світових та вітчизняних науковців.

Класифікація витрат підприємства

Ознака класифікації	Види витрат
1. За об'єктом формування	Сукупні, на одиницю продукції
2. За календарним періодом	Поточні, довгострокові, одноразові
3. За відношенням до виробничого процесу	Основні, накладні
4. За обґрунтуванням господарських рішень	Явні, неявні, релевантні, нерелевантні
5. За відношенням до обсягів виробництва	Умовно-постійні, умовно-змінні
6. За визначенням відношення до собівартості	На продукцію, періоду
7. За єдністю складу	Одноелементні, комплексні
8. За видами діяльності	Звичайної діяльності, операційної діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності, надзвичайної діяльності
9. За способом віднесення на собівартість окремих видів виробництва	Прямі, непрямі
10. За методикою обчислення	Середні на одиницю продукції, граничні на одиницю продукції
11. За цільністю	Продуктивні, непродуктивні
12. За характером виробництва	Основного виробництва, допоміжного виробництва, обслуговуючого виробництва
13. За статтями витрат	Прямі матеріальні, прямі на оплату праці, інші прямі, загальновиробничі
14. За видами класифікації витрат	Економічні елементи, статті витрат, калькуляційні статті
15. За економічними елементами	Матеріальні, на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні
16. За статтями калькуляції	Визначаються підприємством самоєдиною
17. За видами операційної діяльності	Собівартість реалізованої продукції, адміністративні, збутові, інші операційні
18. За місцем виникнення	Цехові, інших структурних підрозділів
19. За часом віднесення до собівартості продукції	Звітний періоду, майбутнього звітного періоду, майбутніх періодів
20. За ступенем регульованості	Повністю регульовані, слабо регульовані, не регульовані

Джерело. Складено автором на основі [28, 7, 29, 8]

Отже, можна сказати що існує досить велика кількість ознак за якими можна класифікувати таку загальну категорію як «витрати», при цьому кожна з класифікації має свою значимість в залежності від обставин та цілей, які ставить перед собою дослідник.

1.2. Поняття ризик, класифікація сучасних аграрних ризиків.

В Україні галузь сільського господарства є чи не найважливішою галуззю економіки, так як саме сільськогосподарська продукція займає значну частину в українському експорті та бере ключову роль в формуванні ВВП нашої країни. І саме сектор сільського господарства створює та підтримує продовольчу безпеку для українського населення. Проте, згідно з статистичними даними, сьогодні в галузі сільського господарства України зайнято всього близько 17% працюючого населення [30].

Будь-яка діяльність постійно стикається з ризиками, що залежать від особливостей та специфічних властивостей даного виду діяльності, і сільське господарство не є виключенням. Таким чином, виокремлюють наступні специфічні особливості сільського господарства:

Рисунок 1.1. Особливості галузі сільського господарства

Джерело: Складено автором на основі [31]

1) Виробництво сільськогосподарської продукції в значно більшій мірі ніж інші галузі економіки залежить від впливу природо-кліматичних умов, таких як природна родючість ґрунтів, кількість опадів протягом певного періоду, середня температура повітря, тощо. Ці умови напряду впливають на

кількість виробленої продукції в рослинництві, а отже і на розмір отриманого прибутку аграрними підприємствами.

2) Природо-кліматичні умови є мінливими і їх зміни важко передбачити, що і спричиняє ризиковість сільського господарства, так як постійно існує можливість втратити частину продукції через несприятливі умови (морози, зливи, засухи). Навіть передбачивши можливість настання ризику, практично неможливо повністю захиститись від його впливу.

3) Процес виробництва сільськогосподарської продукції є тривалим і сезонним, що спричиняє певні особливості в обліку витрат і надходження коштів. Так, наприклад, виробничий період деяких видів продукції є тривалішим ніж один календарний рік, а отже, на кінець періоду частина витрат, понесених на ще не отриману продукцію буде враховано як незавершене виробництво.

4) Сезонність виробництва особливо помітно в рослинництві, де урожай збирають лише в певний проміжок часу, в той час як витрати здійснюються протягом усього періоду виробництва. Це спричиняє нерівномірне використання наявних в підприємстві ресурсів, періодичне надходження продукції та коштів від її реалізації.

5) Земля є одночасно і головним засобом виробництва і предметом праці. Від її якісних властивостей та родючості значним чином залежить прибутковість ведення агропромислової діяльності. Також за рахунок цілеспрямованого впливу є можливість дещо покращити її властивості. Всі характеристики ґрунту в сукупності визначають вирощувані підприємством культури та його спеціалізацію.

6) Загалом сільське господарство поділяється на рослинництво та тваринництво. Ці галузі є тісно пов'язаними і досить часто частина виготовленої продукції в рослинництві може бути використана в тваринництві як корми. Також частина рослинницької продукції може бути використана в наступному періоді як посадковий матеріал. Тобто виготовлена

підприємством (продукція) у майбутніх періодах може бути використана як засоби виробництва [31].

На сьогодні підприємства, що здійснюють свою діяльність в сільськогосподарському секторі особливо уважно необхідно стежити за зовнішніми факторами, такими як: економічні, політичні, соціальні, тощо. Це необхідно задля того, щоб підприємство мало можливість зберігати свої позиції серед конкурентів як на місцевому так і на міжнародному ринках.

Досліджуючи різні наукові підходи до трактування поняття «ризик» можна зазначити, що спільною і узагальненою є трактовка поняття як можливість понесення збитків або отримання інших негативних (або ж позитивних) результатів. На практиці досить часто такі поняття як «ризик» та «невизначеність» використовуються поруч, але, на відміну від невизначеності, ризик – це перш за все вимірювальна величина.

Ризик – це небезпека або ж можливість отримання збитків, ймовірність втратити частину активів чи частини прибутку внаслідок впливу несприятливих факторів під час здійснення операційної діяльності [32].

Для того, щоб якнайповніше зрозуміти сутність поняття «ризик», необхідно дати визначення його основним елементам та особливостям.

Як економічному явищу ризику притаманні суб'єкт та об'єкт ризику. Об'єктом ризику прийнято вважати систему (тобто множини елементів, що утворюють цілісність), щодо якої існує невизначеність в її умовах функціонування та ефективності в майбутньому. В залежності від мети та масштабу проведення досліджень об'єкт ризику може розглядатись на мікрорівні, як окрема господарська операція чи вид продукції; на мезорівні – конкретне підприємство чи окрема його галузь; та на макрорівні, як країна чи регіон.

Суб'єкт ризику – це особа (або колектив), що мають можливість і повноваження приймати рішення щодо об'єкта ризику і, перш за все, зацікавлені в тому, щоб управляти ризиком. Частіше за все, на рівні господарських процесів чи підприємства всілякому рішення стосовно ризиків

приймає безпосередній керівник чи відповідальний менеджер, рідше – колектив, як збори учасників чи рада директорів. Якщо говорити про масштаб країни чи регіону, то тут рішення в основному приймають колективно.

Фактори чи процеси, які своєю появою призводять до виникнення невизначеності і, як результату – ризику, називаються джерелами ризику. Джерела ризику за своїм джерелом прояву діляться на зовнішні (природи, економічні, соціальні, тощо) та внутрішні (техніка, персонал, виробничі процеси) [33].

Основними аспектами економічного ризику є ймовірність досягнення бажаного результату, ймовірність настання небажаного результату під час вибору альтернативи і її реалізації та ймовірність відхилення від поставленої мети. Також ризик, як економічна категорія має такі притаманні риси:

- Альтернативність – при будь-якому ризику існує необхідність вибору з двох або більше альтернативних варіантів рішень;

- Постійність – ризик присутній протягом всього часу існування підприємства, його неможливо усунути, можливо лише мінімізувати його наслідки;

- Економічна природа – ризик існує у всіх сферах діяльності підприємства та прямо залежить з прибутковістю та оборотом коштів в певній сфері діяльності підприємства;

- Коливання рівня ризику – з плином часу змін зазнають багато факторів, що мають вплив на ризик і, як результат, рівень ризику також є непостійною величиною в тривалому часовому діапазоні;

- Невизначеність – виникає як результат коливання рівня ризику, в результаті якого неможливо спрогнозувати ступінь впливу ризику на діяльність підприємства [34].

Загалом в економічній літературі існує безліч можливих підходів до класифікації досліджуваного поняття, проте можна виокремити найбільш вживані серед них.

Перш за все всі ризики, що існують в сільському господарстві за джерелами виникнення можна умовно розділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх ризиків можна віднести поломки або ж несправності техніки та обладнання, проблеми всередині колективу, тощо. Для ефективної протидії

цим ризикам на підприємстві мають розроблятися системи з управління ризиками, в тому числі тактику і стратегію управління ризиками.

До зовнішніх ризиків належать природо-кліматичні умови, зміни в законодавстві різних країн, пандемії і т. д. На відміну від внутрішніх ризиків, у підприємств немає можливості контролювати зовнішні ризик. Підприємства

можуть лише реагувати на ці ризики та з часом пристосовуватись до їх впливу. Тобто, за ступенем керованості ризики можна поділити як ті, на які агропромислові підприємства мають можливість і змогу впливати, і ті, які не піддаються контролю з боку аграріїв [35].

В залежності від природи появи та їх впливу, ризики сільськогосподарського сектору розподіляють наступним чином:

1) Виробничі ризики – виникають в результаті множини подій, які є неконтрольованими для підприємства (такими як екстремальні температури, понаднормова або недостатня кількість опадів, хвороби, комахи, тощо).

Виробничі ризики в першу чергу пов'язані з невизначеністю природо-біологічних процесів росту сільськогосподарського поголів'я худоби та культур рослин. І одним з головних важелів впливу на даний ризик є технологія, так як для підвищення ефективності вирощування певної культури

або породи аграрні підприємства досить часто впроваджують в себе нові сорти культур, породи тварин чи технології виробництва

Також, на ймовірність виникнення ризикової ситуації, та ступінь її впливу на підприємство важливу роль відіграє рівень розвитку конкретної

сільськогосподарської галузі виробництва. Згідно статистичних даних, через відсутність належних умов для зберігання та або переробки зерна аграрні підприємства втрачають до 15% виробленої продукції, для картоплі цей показник становить близько 20%, а для овочів та плодів втрати через

неналежне зберігання та інші процеси на підприємстві можуть досягати аж 30%. Лише від неналежних умов транспортування зерна щорічно аграрні підприємства втрачають близько 1-1,5% від загального валового збору.

2) Агроекологічні ризики є найбільш небезпечними для агропромислових підприємств. Такими ризиками можуть бути викиди вуглецю від продуктів життєдіяльності тварин, використання в процесі виробництва сільськогосподарської продукції хімікатів та їх вплив на навколишнє середовище, та інші. При цьому підприємства мають можливість або ж відмовитись від даного ризику або прийняти його.

3) Кадрові ризики характеризуються наявними на підприємстві працівниками, їх освітньо-кваліфікаційному рівні, здоров'ям, відносинами всередині колективу, які прямо чи опосередковано можуть мати вплив на ефективність виробничих процесів на підприємстві та на кінцевий результат.

Прикладом такого ризику може бути, наприклад, травма працівника чи його погане самопочуття. Окрім цього на якість готової продукції та ефективність виробничих процесів значний вплив має кваліфікація працівників підприємства та їхнє відношення до роботи. На сьогоднішній день в аграрній сфері працює близько 28-30% працівників з неповною або ж повною вищою освітою. Для покращення цього показника українські аграрії щорічно здійснюють професійну перепідготовку своїх працівників та підвищують їх кваліфікацію.

4) Ринкові ризики (цінові) – проявляються у вигляді зміни цін на готову продукцію або ж появою додаткових витрат під час виробничих процесів підприємства. В силу своєї специфіки, виробничі процеси в аграрній галузі є досить тривалими про що вже згадувалось раніше. Через цю розтягненість в часі кінцевий результат в вигляді прибутку може бути непередбачуваний, оскільки готова продукція може стати дешевшою, або ж необхідні для виробництва матеріали (такі як корми для тваринництва, або ж добрива чи засоби захисту для рослинництва) подорожчають протягом процесу виробництва.

5) Інформаційні ризики – виникають внаслідок прийняття управлінських рішень в умовах неповноти інформації або ж її часткового спотворення. Так, нестача інформації може негативно вплинути на умови ведення господарської діяльності та торгівлі, знижує ефективність реалізації готової продукції, зменшує довіру між гравцями на ринку. Для сільськогосподарського сектору характерним насамперед є низький рівень інформованості аграріїв відносно змін на ринку, кон'юнктури ринку, тощо.

6) Фінансові ризики – характеризуються особливостями фінансування капіталу підприємства. Цей ризик є більш характерним при залученні позикових коштів для фінансування діяльності підприємства. В такому випадку фінансовий ризик виникає в результаті змін процентних ставок за позикою, або ж мати певні труднощі з грошовими потоками, в тому випадку, якщо підприємству бракує коштів для погашення кредиту.

7) Інституційні ризики виникають як результат змін в законодавстві чи діях уряду. Це стосується як України так і інших країн з якими ведуть торгівлю українські аграрії. Прикладами інституційних ризиків, що можуть мати значний вплив на агропромислову діяльність є зміни в податковому законодавстві, правила використання хімічних речовин, рівень доходів, правила з утилізації відходів тваринництва, тощо.

8) Соціальні ризики – залежать від рівня розвитку сільських територій чи трудового потенціалу в регіоні де існує підприємство.

9) Юридичні ризики – можна описати як ризик припинення діяльності підприємства, або ж накладенням на нього штрафних санкцій через порушення або недотримання ним укладених угод, діючого законодавства та інших актів. Як оцінюють експерти, на сьогодні близько третини всіх наявних земель в агрохолдингах оформлені з суттєвими порушеннями.

10) Інноваційні ризики являють собою витрати підприємства, які виникають в результаті інвестуванням підприємством коштів у розробку та впровадження нового продукту, або ж модернізацію вже існуючої продукції, які можуть не мати успіху на ринку. Враховуючи той факт, що науково-

технічний потенціал аграрного сектору України знаходиться на низькому рівні, то це ще більше підвищує ризикованість даної галузі [36].

Як вже зазначалося раніше, при класифікації ризиків науковці використовують різноманітні підходи, найбільш поширені з яких наведено в таблиці нижче.

Таблиця 1.2

Класифікація ризиків підприємства

Ознака класифікації	Категорії ризиків
1. За джерелами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішні • Внутрішні
2. В залежності від природи виникнення та ступеня впливу	<ul style="list-style-type: none"> • Виробничі • Агроекологічні • Кадрові • Ринкові • Інформаційні • Фінансові • Інституційні • Соціальні • Юридичні • Інноваційні
3. За ступенем впливу на діяльність підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Прямі • Опосередковані
4. За обсягом впливу на діяльність підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Впливає все підприємство • Впливає на окремі аспекти діяльності підприємства
5. За систематичністю впливу	<ul style="list-style-type: none"> • Постійні • Тимчасові
6. За можливістю прогнозування	<ul style="list-style-type: none"> • Прогнозовані • Не прогнозовані
7. За можливістю усунення	<ul style="list-style-type: none"> • Можна усунути • Неможливість усунення
8. За можливістю страхування	<ul style="list-style-type: none"> • Найважливіше страхування • Неможливість страхування

Джерело: Складено автором на основі [35,36,37,38].

За ступенем впливу на діяльність підприємства ризики поділяються на прямі та опосередковані. Прямим ризиком можна вважати зміни цін на сировинні матеріали або ж зміни ситуації на ринку, до опосередкованих ризиків відносять зміни цін на пальне, зміни тарифів страхування, тощо.

За обсягом впливу на діяльність підприємства ризик може мати вплив або на все підприємство в цілому та на всі аспекти його діяльності або ж відобразитися лише на окремих сферах діяльності підприємства [39].

1.3. Підходи до формування системи оптимізації витрат на підприємстві та її основні функції

Процес оптимізації витрат на підприємстві передбачає реалізацію всіх управлінських функцій (планування, прогнозування, координація, організація, мотивація, регулювання, нормування, облік, калькулювання, стимулювання та активізація виконання, аналіз та контроль витрат). Виконання всіх управлінських функцій за всіма елементами та в повному обсязі формує цикл взаємодії елементів системи оптимізації витрат.

Основною метою керівництва будь якого підприємства є максимізація та постійне збільшення отриманого прибутку. На досягнення даного результату впливають такі фактори, як обсяг реалізації, витрати на виробництво та реалізацію продукції та ціна реалізації одиниці продукції.

Отже, підприємству потрібно здійснювати регулярний моніторинг цих факторів та визначати їх взаємний вплив. Одним з напрямків підвищення отриманого підприємством прибутку є пошук вигідної комбінації змінних та постійних витрат. Це питання відноситься до сфери діяльності системи оптимізації витрат підприємства [40].

Оскільки витрати підприємства є одним з основних факторів, який впливає на прибуток, а отже і на ефективність діяльності підприємства, то формування системи оптимізації витрат необхідно вивчати як взаємопов'язану, систему чинників, які чинять прямий чи опосередкований вплив на отримуваний підприємством прибуток.

Система оптимізації витрат підприємства – комплекс економічних методів та засобів впливу на підприємство, його цілі та інтереси з метою більш повного задоволення інтересів споживачів щодо дотримання необхідних пропорцій у формуванні витрат.

Головною метою функціонування системи оптимізації витрат на підприємстві є пошук найефективнішого способу використання наявних на підприємстві ресурсів, використовуючи інструменти планування, обліку, калькулювання та контролю витрат від здійснення операційної діяльності.

Основним завданням створення та існування на підприємстві системи оптимізації витрат є збільшення його конкурентоспроможності разом з збільшенням ефективності здійснення операційної діяльності.

Варто пам'ятати, що стратегічне завдання та мета функціонування підприємства з плином часу можуть зазнавати змін внаслідок зміни в навколишньому середовищі, зміни ситуації на ринку, тощо.

Проте, завдання та мета існування системи оптимізації витрат на підприємстві повинні співпадати з загальними стратегічними завданнями або ж метою функціонування підприємства. А тому у випадку змін в стратегічних завданнях чи меті підприємства відповідним чином повинні змінюватись і завдання та мета існування системи оптимізації витрат.

Так, наприклад, в деяких випадках для досягнення головної мети функціонування підприємства, система оптимізації витрат повинна максимізувати прибуток при утриманні ризику на певному рівні. В той час як в іншому випадку, досліджувана система має мінімізувати ризик від підприємницької діяльності при утриманні прибутку на певному рівні [41].

На жаль, на переважній більшості сучасних українських підприємств існуючі системи оптимізації витрат мають свої недоліки, серед яких можна виділити такі основні:

1. Для оптимізації витрат часто використовуються планові показники, які формуються з базових витрат;
2. Оптимізація комплексу витрат зазвичай здійснюється за підприємницькими одиницями, а не за окремими виробами;
3. При оптимізації витрат на виріб немає чітко визначеної структури;
4. При оцінці якості продукції рідко використовуються економічні параметри;
5. Часто немає чіткого взаємозв'язку між собівартістю окремих виробів та розміром загального прибутку окремих підрозділів підприємства [42].

На сьогоднішній день на українських агропромислових підприємствах створення систем оптимізації витрат знаходиться на тому рівні, коли

керівництво вже чітко усвідомлює цінність цієї системи, але все ще відсутні практичні знання в даній галузі.

Через це, сьогодні складним завданням є організувати ефективну систему оптимізації витрат, яка б підвищувала ефективність функціонування підприємства за рахунок відображення інформації про джерела формування витрат та доходів, що в подальшому використовується для прийняття управлінських рішень.

Для того щоб сформувати ефективну систему оптимізації витрат на підприємстві потрібно зрозуміти характерні особливості категорії «витрати».

Такими особливостями насамперед є:

- витрати з своєю сутністю є динамічним показником, так як постійно змінюється з плином часу через вплив внутрішніх та зовнішніх чинників. А отже, і сума загальних витрат підприємства у часі також

знаєватиме змін.

- головною метою здійснення оптимізації витрат на підприємстві має бути оптимізація загального розміру витрат підприємства при збереженні існуючого рівня виробництва продукції з встановленою якістю;

- на практиці існує велика кількість категорій витрат, що вимагає використання широкого спектру процесів та методів для їх оптимізації. Все це в свою чергу ускладнює відсутність точних методів з обліку витрат та їх аналізу;

- при обмеженій кількості ресурсів зменшити загальну суму витрат підприємства можна лише за рахунок скорочення витрат на вилату праці та основного капіталу, що негативно позначиться на прибутковості діяльності підприємства та на його рівні ділової активності [43].

Грунтуючись на наведених вище особливостях витрат можна сформувати певні вимоги для створення ефективної системи оптимізації витрат на підприємстві:

- Прийняті управлінські рішення повинні мати комплексний характер;

НУВБІП УКРАЇНИ

- Максимально недопускати утворення зайвих витрат на підприємстві;
- Системний підхід до процесу оптимізації витрат;

НУВБІП УКРАЇНИ

- Необхідність удосконалювати існуюче інформаційне забезпечення щодо обліку та аналізу витрат;
- Оптимально поєднувати витрати діяльності з установленою якістю продукції;

НУВБІП УКРАЇНИ

- Орієнтація на стратегічні цілі та завдання підприємства;
- Оптимізація витрат на всіх стадіях життєвого циклу товару (від створення до утилізації);
- Єдність методів на різних рівнях оптимізації витрат;
- Постійне цілеспрямоване збільшення зацікавленості персоналу підприємства та ого окремих структурних підрозділів у мінімізації витрат [44].

НУВБІП УКРАЇНИ

Проблеми та недоліки в існуючих системах оптимізації витрат можна пояснити тим, що управлінський персонал підприємств зосереджує свою увагу переважно на витратах та їх структурі, не пов'язуючи їх з доходами чи прибутком підприємства.

НУВБІП УКРАЇНИ

Оптимізацію витрат варто досліджувати як комплексну систему, що допомагає в розробці та прийнятті управлінських рішень, так як всі управлінські рішення відносно оптимального використання наявних на підприємстві ресурсів є тісно взаємопов'язаними та впливають на кінцеві результати діяльності підприємства.

НУВБІП УКРАЇНИ

Постійно знижувати витрати неможливо, так як від цього напряму залежить ефективність виробничих процесів та якість продукції підприємства. Розраховувати необхідний об'єм витрат варто ще на стадії планування [45].

НУВБІП УКРАЇНИ

Узагальнено схему оптимізації витрат на підприємстві, її основні елементи та їх взаємозв'язок зображено на рисунку нижче.

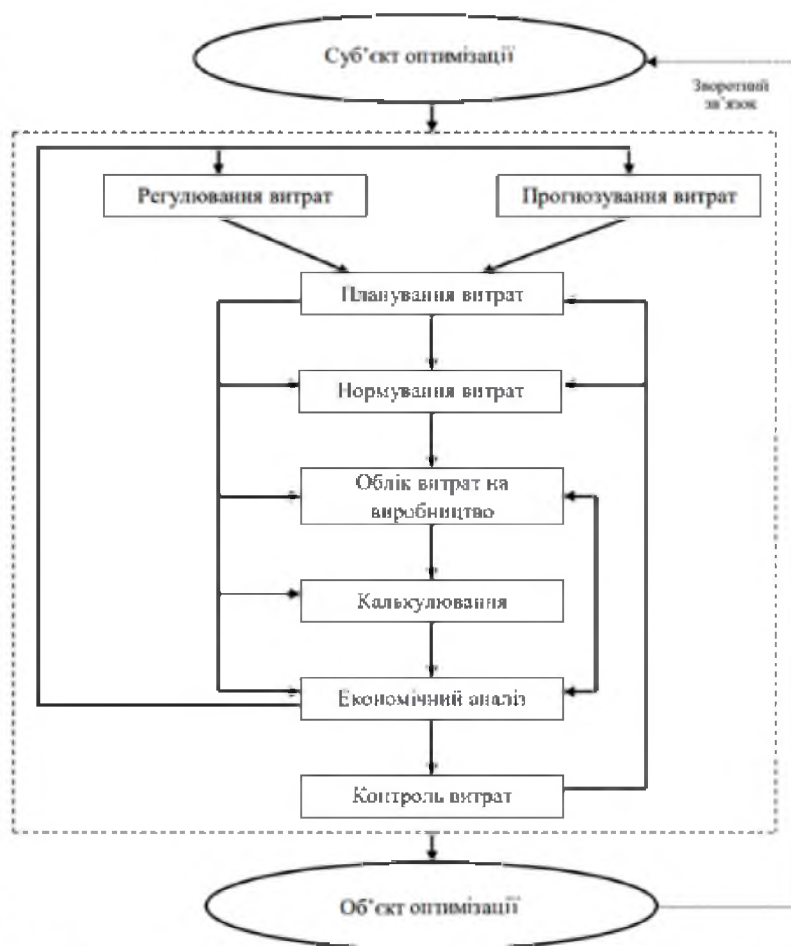

Рисунок 1.2. Концептуальна схема елементів системи оптимізації витрат підприємства та їх взаємозв'язок

Джерело: складено автором на основі [46]

Як зображено на рисунку вище головними складовими частинами системи оптимізації витрат на підприємстві є суб'єкт та об'єкт оптимізації.

Суб'єкт оптимізації витрат впливає на об'єкт оптимізації за допомогою основних функцій процесу оптимізації витрат (регулювання, прогнозування, планування, нормування витрат, облік витрат та виробництво, калькулювання, економічний аналіз, контроль витрат). В цьому процесі важливу роль відіграє зворотній зв'язок між об'єктом та суб'єктом оптимізації витрат, так як він дозволяє спрямовувати процес оптимізації на вирішення головних завдань підприємства. Взаємоузгоджене функціонування всіх складових частин системи оптимізації витрат забезпечує реалізацію її основних цілей та завдань, та створює умови для подальшого розвитку підприємства.

Оптимізація витрат на підприємстві здійснюють суб'єкти оптимізації, тобто управлінський персонал підприємства, його керівники та менеджери окремих підрозділів. Об'єктом оптимізації є операції, процеси та явища, які виникають на підприємстві під час здійснення його діяльності, та які розглядаються зі сторони здійснення витрат. Предметом оптимізації витрат, відповідно, є витрати [47].

Під час створення на підприємстві системи оптимізації витрат необхідно враховувати такі аспекти:

1. Організаційний аспект (розробка рішень) оптимізації витрат на підприємстві означає визначення місць та створення центрів відповідальності за дотримання встановленого рівня витрат, а також створення ієрархічної системи лінійних та функціональних зв'язків між працівниками підприємства.

Організаційний аспект системи оптимізації витрат підприємства в більшій мірі описується функціями організаційного циклу, тобто прогнозування і планування.

Для реалізації ефективного керівництва важливо забезпечити оптимізацію витрат за різними аспектами: за центрами відповідальності чи відповідальними особами, за технологіями чи видами продукції, і т.д. Все це дозволяє більш широко досліджувати рівень поточних витрат на підприємстві та порівнювати їх з встановленими нормами.

Система оптимізації витрат має забезпечувати управлінський персонал підприємства інформацією, що допоможе:

- Створити економічну стратегію підприємства;
- Приймати управлінські рішення та визначати їх наслідки;
- Аналізувати витрати по окремим структурним підрозділам підприємства;
- Порівнювати фактичні витрати з установленими та погодженими нормами та нормативами;

• Приймати рішення відносно доцільності здійснення окремих виробничих процесів, ефективності та напрямів використання наявних у підприємстві ресурсів;

• Аналізувати цілісний процес створення собівартості та прибутку підприємства протягом окремо взятого періоду.

2. Мотиваційний аспект (реалізація рішень) системи оптимізації рішень на підприємстві характеризується стимулюванням співробітників дотримуватись узгодженого рівня витрат при одночасній розробці та пошуку можливостей до їх зменшення. Даний аспект складається з декількох блоків: організація, регулювання витрат та мотивація працівників до зменшення витрат.

Мотиваційний аспект оптимізації витрат на підприємстві перш за все означає створення та впровадження системи мотивації праці (доплати та премії за заощадження ресурсів, компенсації за понесені витрати, тощо).

3. Економічно-функціональний аспект (контроль за виконанням рішень) описується моделлю формування витрат в межах окремих функцій економічного механізму функціонування підприємства (дослідження, розробки, виробництво, збут, тощо). Основними складовими частинами функціонального аспекту оптимізації витрат є планування, регулювання, аналіз та облік витрат [48].

Система оптимізації витрат на підприємстві в першу чергу повинна забезпечувати стійку і довготривалу конкурентну перевагу підприємства на ринку завдяки нижчому рівню витрат.

Науковці, що працювали в цій сфері, виокремлюють різні підходи щодо створення ефективної системи оптимізації витрат на підприємстві. Серед них можна виокремити найбільш популярні концепції:

1) В основі концепції ABC закладено економічний рахунок реальної собівартості товару (робіт чи послуг). Дана концепція формалізує облік та аналіз витрат за напрямками діяльності підприємства у частині розподілу накладних витрат на окремі товари (роботи чи послуги).

2) Концепція ланцюжка цінностей при аналізі витрат акцентує увагу на процесах, що протікають поза межами підприємства. Таким чином, дана концепція пропонує брати до уваги всі механізми та процеси, що призводять до утворення витрат, за усім ланцюжком цінностей в межах основних видів діяльності підприємства.

3) Концепція системного підходу розглядає систему оптимізації витрат на підприємстві з точки зору функціонального та організаційного контексту.

Ця концепція включає в себе наступні підсистеми: пошук резервів для заощадження ресурсів, планування витрат по видам, встановлення нормативів витрат ресурсів, мотивація економії ресурсів, облік та аналіз витрат, зниження витрат. Згідно з твердженнями концепції, цими підсистемами повинні займатися окремі структурні підрозділи підприємства незалежно від його розмірів (відділи, бюро, тощо).

4) Концепція транзакційних витрат стверджує, що на кожному підприємстві одночасно присутні виробничі та транзакційні витрати. Транзакційні витрати в свою чергу складаються з витрат по пошуку інформації, витрат специфікації та захисту прав власності та витрат ведення переговорів.

5) Ідея концепції стратегічного позионування заключається у тому, що до початку формування стратегії розвитку підприємства до сфери обліку та аналізу витрат буде додаватися докладна інформація про витрати [49].

Система з оптимізації витрат підприємства має базуватись на найдосконаліших методах контролю за витратами. Сьогодні на підприємствах процес організації системи оптимізації витрат зводиться фактично до планових перевірок стану майна, фінансових та виробничих показників, тощо.

Функції системи оптимізації витрат на підприємстві характеризуються через завдання, що на неї покладаються:

1. Прогнозування та планування можливого максимального та мінімального рівня витрат;

2. Аналіз динаміки витрат, та їх фактичних значень за плановий період;

3. Нормування витрат за статтями;
4. Організація інформаційного забезпечення управлінського персоналу підприємства щодо витрат, їх складу та структури;

5. пошук можливостей та шляхів до зниження витрат за статтями;

6. Інформування структурних підрозділів підприємства стосовно встановлених нормативів витрат та їх запланованого розміру;
7. Аналіз джерел формування витрат у поточному та прогнозованому періодах;

8. Контроль на оперативні зміни в витратах при можливих змінах в кон'юктурі ринку чи умовах діяльності підприємства;

9. Прогнозування можливого обсягу витрат в майбутніх періодах [50]

Отже, можна зробити висновок, що система оптимізації витрат буде ефективною в тому випадку, коли вона буде враховувати особливості

підприємства та буде охоплювати всі процеси компанії. Ефективна система оптимізації витрат в свою чергу дозволить підприємству організувати облік витрат по підрозділам, приймати оптимальні управлінські рішення та досліджувати вплив витрат на окремі елементи та процеси діяльності підприємства.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА СВК

«РАЙДУГА»

2.1. Організаційно – економічна характеристика СВК «Райдуга» як соціально-економічної системи

Об'єктом дослідження є сільськогосподарський виробничий кооператив «Райдуга», скорочена назва СВК «Райдуга».

СВК «Райдуга» створене відповідно рішення установчих зборів учасників, зареєстровано Сновською райдержадміністрацією 06.10.1992 року. Діяльність кооперативу регулюється згідно з положеннями узгодженого засновниками Статуту, Конституцією України, ПКУ та законами України

«Про господарське товариство», «Про систему оподаткування» та інших діючих нормативних актів [51,52].

Кооператив знаходиться за адресом: Чернігівська обл., Сновський район, село Тихоновичі, вулиця Леніна, будинок 72.

Згідно з цим адресом, СВК «Райдуга» розташоване на відстані 25 км від районного центру, 27 км від залізничної станції «Сновськ», 93 км від обласного центру – міста Чернігова, та 230 км від міста Києва. Кооператив забезпечений дорогами 1 та 2 класів. Також, по території підприємства велику розгалуженість мають польові шляхи та дороги. Однак через місто не проходять важливі шляхові сполучення, що є негативним явищем.

Сновський район (протягом 1935-2016 років — Щорський) знаходиться в північній частині Чернігівської області та відноситься до Столичного економічного району, що знаходиться у північно-центральної частині України, а отже має в своєму розпорядженні непоганий природо-ресурсний потенціал [53].

Селище Тихоновичі знаходиться на північному сході Чернігівської області, тобто в зоні мішаних лісів з помірно-континентальним кліматом. Середньорічна сума щорічних опадів в даному регіоні становить близько 600-

680 мм, причому близько 70% від всіх опадів випадає влітку. Помірно-континентальний клімат характеризується відносно теплим літом та м'якою зимою. Тобто, кліматичні умови досліджуваного регіону є підходящими для

виращування більшості озимих та ярих зернових культур та цукрових буряків,

що одночасно стимулює розвиток тваринницької галузі.

Сновський район має розгалужену систему річок, також присутні багато боліт та невеличких озер, що слугують основними джерелами створення запасів вологи. Також в Чернігівській області є велика штучна водойма –

Київське водосховище.

Ґрунти в регіоні, а отже і в підприємстві є придатними для виращування практично всіх сільськогосподарських культур, районованих в даній природо-кліматичній зоні, але мають порівняно невелику природну родючість відносно

інших ґрунтів України. Основним типом ґрунтів в Чернігівській області є

дерново-підзолисті ґрунти [54].

Оскільки головною метою діяльності СВК «Райдуга» є виращування з метою подальшої реалізації сільськогосподарської продукції, то, відповідно,

свою діяльність кооператив здійснює на землі. Отже, для того, щоб

забезпечити ефективне ведення підприємства потрібно раціонально

використовувати наявні земельні ресурси для збільшення виробництва

продукції рослинництва шляхом підвищення врожайності

сільськогосподарських культур.

Таблиця 2.1

Землекористування СВК «Райдуга»

Угіддя	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. у % до 2018 р.
	га	%	га	%	га	%	
Всього с.-г. угідь, га	1774	100	1826,5	100	1969,6	100	111,03
у тому числі:							
рілля	1499	84,50	1668	91,32	1766	89,66	117,81
сіножаті	116	6,54	48	2,46	52	2,64	44,83
пасовища	14	0,79	X	X	X	X	X
багаторічні насадження	X	X	X	X	X	X	X

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Виходячи з даних таблиці 2.1, можна зробити висновок про те, що площа сільськогосподарських угідь підприємства протягом 2018-2020 років збільшилась на 11%, або ж 195,6 гектар. Фактично вся додатково залучена

площа була використана для розширення площі ріллі підприємства. Окрім цього помітно простежується тенденція до скорочення площі під сіножатями та пасовищами, внаслідок трансформації цих угідь у рілля. Спричинено це тим, що протягом останніх років на підприємстві зменшується поголів'я утримуваних тварин, тому зменшується і потреба в кормах та відведенню землі під ці потреби.

Вже починаючи з 2019 року СВК «Райдуга» повністю відмовилось від використання пасовищ як альтернативного способу відгодівлі худоби, а площа під сіножатями скоротилась з 116 га в 2018 році до 52 га в 2020 році.

Частина ріллі у загальній структурі посівних площ в середньому за досліджуваний період становить близько 90%, що є досить непоганим показником. Та оскільки СВК «Райдуга» також займається молочним скотарством, то 2-7% площі земельних угідь використовуються як сіножаті та пасовища.

Також, протягом аналізованого періоду близько 5-10% від всієї площі сільськогосподарських угідь не використовувались для вирощування культур чи інших потреб підприємства взагалі. Ці площі були використані як пар, для відновлення урожайності ґрунтів після попередніх культур. Наявність пару на підприємстві може свідчити про використання системи сівозмін на досліджуваному кооперативі для збільшення обсягів виробництва.

Важливим фактором виробництва для будь-якого підприємства, в тому числі і аграрного є засоби виробництва. Головними складовими засобів виробництва є основний та оборотний капітал підприємства. Основний капітал в свою чергу додатково поділяють на виробничий та невиробничий.

Існують наступні показники, що описують ефективність використання основного капіталу підприємства.

1. Капіталовіддача – визначається як відношення обсягу виробленої підприємством продукції в перерахунку в базових цінах на середньорічну вартість основного капіталу.

2. Капіталомісткість – є оберненим до капіталовіддачі показником, та розраховується як відношення середньорічної вартості основного капіталу до вартості валової продукції підприємства.

3. Норма прибутку – вимірюється як відношення суми чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості основного та оборотного капіталу та характеризує загальну прибутковість підприємства [55].

Таблиця 2.2

Динаміка забезпеченості підприємства основним капіталом і його використання на СВК «Райдуга»

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2018 р.
Вартість валової продукції, тис. грн	7223,68	5093,73	8717,93	120,69
Вартість основного капіталу, тис. грн	6066,5	6691,50	13141,40	216,62
на 1 га с.-г. угідь	3,42	3,66	6,67	195,11
на 1 середньорічного працівника	134,81	159,32	328,54	243,70
Капіталовіддача, грн	1,19	0,76	0,66	55,71
Капіталомісткість продукції, грн	0,84	1,31	1,51	179,49
Норма прибутку, %	12,69	13,61	33,02	X

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Проаналізувавши показники таблиці вище можна зробити висновки, що вартість валової продукції протягом досліджуваного періоду постійно збільшується та до 2020 року збільшилась на 20%, в порівнянні з 2018 роком.

Вартість основного капіталу при цьому зростала значно швидшими темпами, та до кінця аналізованого періоду збільшилась більше ніж вдвічі. На збільшення вартості основного капіталу мало вплив оновлення кооперативом існуючих основних засобів, зокрема було закуплено нову техніку для роботи на полях.

Через те що вартість основного капіталу зростає значно більше та швидше ніж вартість валової продукції, то капіталовіддача протягом

аналізованого періоду зменшилась, а капіталомісткість – зростає, що по факту є негативним явищем.

При цьому, не зважаючи на негативні тенденції в співвідношеннях між основним капіталом та вартістю валової продукції норма прибутку підприємства збільшилась майже втричі. Причиною цього є стрімке збільшення обсягів чистого прибутку СВК «Райдуга» протягом останніх років, що свідчить про позитивні зміни в способі ведення господарської діяльності.

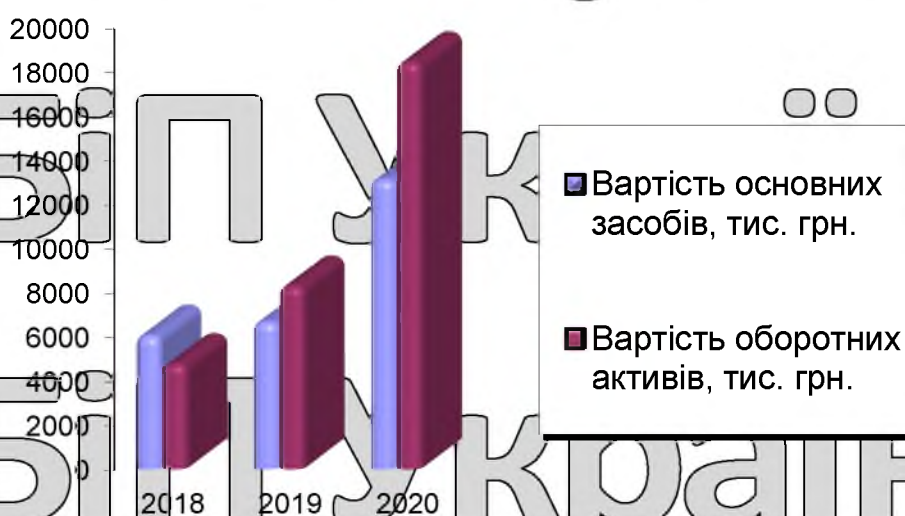

Рисунок 2.1. Динаміка вартості активів СВК «Райдуга»

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Дослідивши рис. 2.1. можна зазначити, що протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція до нарощування вартості активів на СВК «Райдуга». Найбільш стрімко це відбулося при переході з 2019 року до 2020 року.

Вцілому в 2020 році в порівнянні з 2018 роком вартість основних засобів збільшилась майже в 2 рази (+7 074,9 тис. грн), а вартість оборотних активів збільшилась майже в 4 рази (+13 685,4 тис. грн).

Це є позитивним фактором, так як вказує на оновлення та збільшення кількості засобів виробництва, що в свою чергу збільшує виробничий потенціал кооперативу при раціональному використанні цих ресурсів.

Також відбулись зміни і в структурі, якщо в 2018 році більшу частину займали основні засоби, то надалі більшість активів СВК «Райдуга» займають оборотні активи.

На підприємстві також, на рівні з описаними раніше ресурсами, не менш важливим і цінним ресурсом є його персонал. Від того, як підприємство забезпечене персоналом та від того наскільки ефективно воно його використовує залежить і ефективність використання всіх інших ресурсів та засобів виробництва підприємства, а отже і обсяги виробництва продукції та її собівартість.

На ефективність та результативність ведення підприємницької діяльності впливає не лише облікова чисельність працівників підприємства, а і їх професійно-кваліфікаційний склад та наявність навичок, необхідних для виконання конкретних видів робіт. Разом з цим, важливою також є достатня мотивація та зацікавленість робітників до виконуваної ними роботи.

Якщо не приділяти мотивації персоналу достатньо уваги, то продуктивність їхньої роботи буде значно зменшуватись, навіть якщо працівники мають необхідну кваліфікацію та володіють необхідними навичками [56].

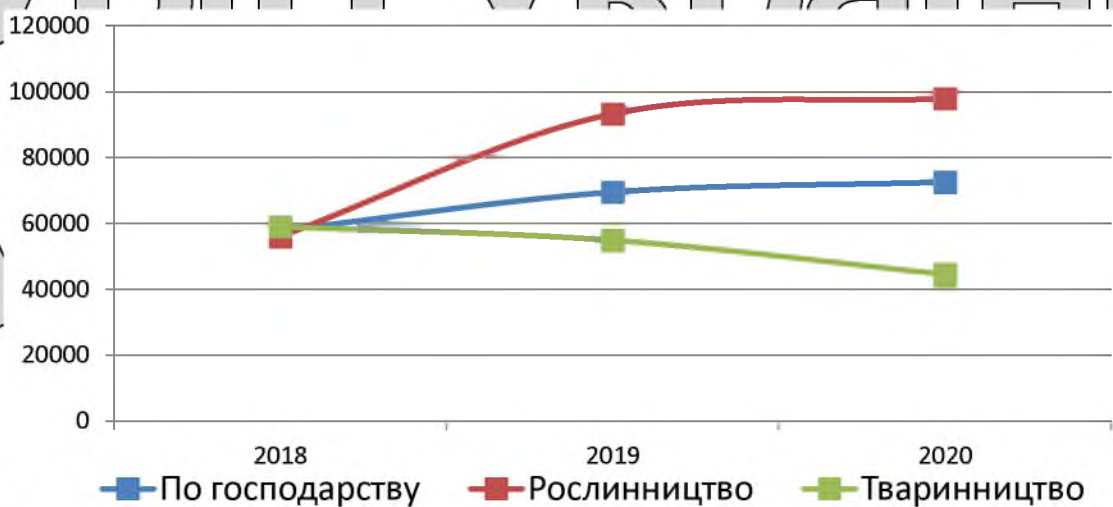

Рисунок 2.2. Динаміка середньорічної заробітної плати на СВК «Райдуга»

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

За показниками рис. 2.2 помітно, що в 2018 році, заробітна плата працівників задіяних в тваринництві та в рослинництві значно знизилась фактично

на одному рівні. Протягом аналізованого періоду, на підприємстві постійно відбувались зміни в технологіях виробництва та структурі кожної галузі.

Так, в 2020 році галузь рослинництва значно виросла за об'ємами виробництва та прибутковістю в порівнянні з початком періоду. Це зростання мало відображення і на заробітній платі працівників, яка також помітно збільшилась.

Щодо галузі тваринництва, то поки що її стан невтішний, так як поступово зменшується поголів'я наявних на кооперативі корів внаслідок низької прибутковості галузі. Відповідно низька рентабельність галузі вплинула на зменшення заробітної плати зайнятих в ній працівників, так як СВК «Райдуга» намагається якомога більше мінімізувати всі статті витрат. Зменшення витрат на оплату праці є відчайдушним кроком, що також має вплив на продуктивність галузі в цілому.

Таблиця 2.3

Людські ресурси СВК «Райдуга» та їх використання

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2018 р.
Середньорічна чисельність працівників, осіб	45	42	40	88,89
у тому числі: рослинництва	18	16	21	116,67
тваринництва	27	26	19	70,37
Річний фонд оплати праці, тис. грн:	2602,3	2919,4	2902,7	111,54
у тому числі: у рослинництві	1009	1492,1	2056,5	203,82
у тваринництві	1593,3	1427,3	846,2	53,11
Заробітна плата одного працівника за рік, грн	57 829	69 510	72 568	125,49
у тому числі: у рослинництві	56 056	93 256	97 929	174,70
у тваринництві	59 011	54 896	44 537	75,47

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Проаналізувавши дані таблиці 2.3 можна зробити висновок, що незважаючи на збільшення ефективності виробництва середньорічна чисельність працівників постійно зменшується, що зумовлено переходом підприємства на менш трудомісткі процеси виробництва. Окремо варто відмітити зміну співвідношення між працівниками рослинництва і тваринництва протягом аналізованого періоду. Станом на 2018 рік в галузі

тваринництва було задіяно на 50% більше працівників ніж у тваринництві, коли в 2020 році чисельність працівників рослинництва була більшою на 10%. Щодо річного фонду оплати праці, то в рослинництві він збільшився в два рази

протягом аналізованого періоду, коли для тваринництва річний фонд оплати праці зменшився вдвічі. Це ще раз свідчить про більшу пріоритетність розвитку галузі рослинництва на підприємстві, ніж тваринництва.

Ефективність діяльності підприємства напряму залежить від економії всіх видів наявних на ньому ресурсів, так як всі вони є обмеженими. На практиці існують поняття ефект та ефективність, які досить часто прирівнюють один до одного.

Під ефектом прийнято розумити результат від виробничої діяльності підприємства чи будь-яких інших заходів що здійснюються під час сільськогосподарських робіт. Прикладом ефекту може бути ріст урожайності внаслідок використання добрив.

Ефективність, як економічна категорія характеризує результативність конкретного процесу, та розраховується як відношення між досягнутим результатом та використаними для цього результату ресурсами підприємства.

Економічна ефективність характеризується за допомогою вартісних та натуральних показників, які відображають проміжні та кінцеві результати діяльності підприємства чи окремої його структурної одиниці.

Для характеристики економічної ефективності підприємства в цілому розраховують такі показники:

✓ Вартість валової продукції в перерахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 середньорічного працівника, на 1 гривню виробничих витрат чи основного капіталу;

✓ Вартість чистого прибутку (чи валового прибутку) в перерахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, на одного середньорічного працівника, тощо;

✓ Рівень рентабельності сільськогосподарського підприємства та норма прибутку його виробництва [57].

НУБІП УКРАЇНИ

Таблиця 2.4

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва у с.-г. підприємстві

Показник	Рік		Звітний рік у % до базисного
	Базисний	Звітний	
	2018	2020	
Вихідні дані			
Площа с.-г. угідь, га	1774	1969,6	111,03
Чисельність працівників, осіб	45	40	88,89
Вартість основного капіталу, тис. грн	5 066,50	13 141,40	216,62
Витрати на основне виробництво, тис. грн	14 962,70	29 809,10	199,22
Вартість валової продукції, тис. грн	7 223,68	8 717,93	120,69
Виручка від реалізації продукції, тис. грн	12 670,00	39 863,40	314,63
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	10 905,00	26 628,60	244,19
Валовий прибуток від реалізації продукції, тис. грн	1 765,00	13 234,80	749,85
Чистий прибуток, тис. грн	1 379,00	10 462,20	758,68
Розрахункові показники			
Вартість валової продукції, грн.:			
на 1 га с.-г. угідь	4071,97	4426,24	108,70
на 1 середньорічного працівника	160 526,27	217 948,23	135,77
на 1 грн. основного капіталу	1,19	0,66	55,71
на 1 грн. виробничих витрат	0,48	0,29	60,58
Виручка від реалізації продукції, грн. :			
на 1 га с.-г. угідь	7 142,05	20 239,34	283,38
на 1 середньорічного працівника	281 555,56	996 585,00	353,96
Валовий прибуток, грн.:			
на 1 га с.-г. угідь	994,93	6 719,54	675,38
на 1 середньорічного працівника	39 222,22	330 870,00	843,58
Чистий прибуток, грн.:			
на 1 га с.-г. угідь	777,34	5 311,84	683,34
на 1 середньорічного працівника	30 644,44	261 555,00	853,52
Норма прибутку, %	12,69	33,02	X
Рівень рентабельності підприємства, %	12,65	39,29	X

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

За розрахунками табл. 2.4, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду СКВ «Райдуга» стрімко збільшила основні показники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Так, завдяки підвищенню ефективності ведення господарської діяльності СКВ «Райдуга» вдалось збільшити вартість валової продукції на 20% протягом аналізованого періоду.

Незважаючи на підвищення собівартості виробленої продукції в 2,5 рази, завдяки збільшенню ціни реалізації продукції та нарощуванню обсягів виробництва продукції кооперативу вдалось забезпечити збільшення обсягів виручки від реалізації продукції більше ніж втричі в 2020 році в порівнянні з 2018 роком.

Таким чином, в 2020 році було отримано чистого прибутку в розмірі 10 462 200 грн, що на 658,68% більше ніж в 2018 році. Це є відмінним показником зростання, що свідчить про позитивні зміни в економічній та господарській діяльності кооперативу, збільшенню ефективності використання наявних ресурсів, та модернізацію виробничих процесів.

Завдяки цьому, відповідно, збільшився показник чистого прибутку та виручки від реалізації продукції в перерахунку на 1 га с.-г. угідь чи на середньорічного працівника.

Вартість валової продукції збільшилась не настільки масштабно, тому в перерахунку на 1 грн виробничих витрат в 2020 році приходилось 0,29 грн валової продукції, що на 39,4% менше ніж в 2018 році.

При перерахунку на 1 грн основного капіталу вартість валової продукції зменшилась на 45,3% в порівнянні з 2018 роком.

Норма прибутку, як вже зазначалось раніше, збільшилась з 12,69% до 33,02%, що свідчить про позитивні зміни в способі ведення господарської діяльності, що також відображає співвідношення показників прибутку в звітному році до базового.

Внаслідок наведених вище підвишень показників ефективності виробництва на СВК «Райдуга», зокрема показників прибутковості, показник рентабельності підприємства також збільшився з 12,65% до 39,29%, що більше ніж в три рази.

Ще однією економічною категорією, що характеризує діяльність будь-якого підприємства є його спеціалізація. Спеціалізація – це розподіл процесу виробництва на підприємстві на окремі складові частини (виробництво

певного виду продукції чи здійснення конкретної операції) та розподіл їх за окремими підрозділами (цехами, робочими місцями, тощо).

Завдяки спеціалізації на підприємстві можливе збільшення ефективності використання основних засобів і капітальних вкладень, зменшення витрат і, як наслідок, збільшення рентабельності виробництва в цілому.

Головною метою спеціалізації на підприємстві є збільшення об'ємів товарної продукції з одночасним зменшенням її собівартості завдяки ефективнішому використанню виробничих ресурсів підприємства.

Для сільського господарства спеціалізація зазвичай проявляється в розвитку однієї чи двох галузей рослинництва та, однієї чи двох галузей тваринництва з одночасним поєднанням з можливими додатковими та підсобними галузями. Ці галузі формують структуру товарної продукції та характеризують виробничий напрям підприємства. Відповідно, головним

показником, який характеризує спеціалізацію підприємства, в тому числі і аграрних є структура товарної продукції.

Для галузі рослинництва характерним є те, що окремі сільськогосподарські культури за технологічними умовами не можна висівати постійно без зміни місця посіву. Таким чином, вузька спеціалізація для аграрних підприємств є неможливою. Винятком з цього твердження можуть бути підприємства, що займаються тепличним вирощуванням овочів, ягід, тощо.

Але це також не значить, що на підприємстві повинні бути присутніми всі галузі тваринництва та рослинництва. В такому випадку наявність великої кількості галузей виробництва призводить до їх подрібнення, що знижує можливість впровадження нових технологій, що має вплив на ефективність виробництва в цілому [58].

Структура товарної продукції на СВК «Райдуга»

Вид продукції	Вартість товарної продукції					Ранжирований ряд
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	середня за 3 роки		
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	тис. грн	%	
1. Продукція рослинництва	7 020,38	5 732,41	23 887,49	13 546,76	69,13	
в тому числі						
зернові та зернобобові	2 332,40	5 484,91	14 117,03	7 311,45	37,31	
З них: озима пшениця	98,11	1 513,98	5 836,99	2 483,02	12,67	3
кукурудза на зерно	X	X	6 349,02	2 116,94	10,80	4
жито	514,11	1 190,40	X	568,17	2,90	7
ячмінь	X	796,80	X	265,60	1,36	8
гречка	634,23	X	X	214,41	1,08	10
овес	61,42	172,32	535,46	256,40	1,31	9
просо	1 024,53	1 811,42	1 395,56	1 410,50	7,20	5
Соняшник	4 687,98	247,50	13 770,46	6 235,31	31,82	1
2. Продукція тваринництва	4 979,92	5 148,22	8 021,33	6 049,82	30,87	
в тому числі						
приріст ВРХ	1 349,05	955,26	1 070,89	1 125,06	5,74	6
молоко	3 630,88	4 192,96	6 950,44	4 924,76	25,13	2
Разом по рослинництву і тваринництву	12 000,31	10 880,63	35 908,82	19 596,58	100	

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Проаналізувавши показники таблиці 2.5 можна зробити висновки про те, що вартість товарної продукції в 2020 році у порівнянні до 2018 роком збільшилася майже втричі (+23 908,51 тис. грн).

Спричинено це було в першу чергу збільшенням ефективності вирощування сільськогосподарських культур, збільшенням їх валових зборів, а отже і кількості реалізованої продукції. Також на зростання вартості товарної продукції мало вплив зростання цін протягом аналізованого періоду.

По галузям, рослинництво збільшило об'єми товарної продукції значно більше в порівнянні з галуззю тваринництва, що свідчить про пріоритетний розвиток саме галузі рослинництва.

Також варто відмітити, що деякі культури реалізують лише в окремі роки, так як на підприємстві діють сівозмінні.

Щодо галузі тваринництва, то кількість реалізованого молока зроста протягом аналізованого періоду, проте обсяги реалізації м'яса ВРХ

зменшились.

Для визначення спеціалізації підприємства використовують коефіцієнт спеціалізації (K_c), який розраховують наступним чином:

$$K_c = \frac{100}{\sum D_n (2n-1)} \quad (2.1)$$

де D_n – питома вага кожної n -ї галузі в структурі товарної продукції, %;
 n – ранжирований порядковий номер галузі по займаній нею частці в питомій вазі товарної продукції, починаючи з найвищого.

В залежності від отриманого результату, якщо K_c є меншим за 0,35, то підприємство має низький рівень спеціалізації;

Якщо $0,35 < K_c < 0,5$ – підприємство має середній рівень спеціалізації;

$K_c > 0,6$ – поглиблена спеціалізація [59].

Отже, підставивши дані досліджуваного підприємства в формулу ми отримаємо наступний розрахунок коефіцієнту спеціалізації:

$$K_c = \frac{100}{(31,82 * 1) + (25,13 * 3) + (12,67 * 5) + (10,8 * 7) + (7,2 * 9) + (5,74 * 11) + (2,9 * 13) + (1,36 * 15) + (13,1 * 17) + (1,08 * 19)} = 0,148$$

Згідно наведеного вище опису можливих значень коефіцієнту спеціалізації підприємства, можна зробити висновок, що СВК «Райдуга» має низький рівень спеціалізації ($K_c=0,148$).

Для більшої наочності даних, нижче на рисунку наведено схематично структуру товарної продукції СВК «Райдуга» станом на 2020 рік.

Як можна замітити, найбільшу питому вагу в структурі підприємства займають такі види продукції як сояшник і молоко. Додатковим напрямком діяльності СВК «Райдуга» є вирощування ВРХ на м'ясо (5,74%) та вирощування

зернових культур, серед яких основну частку займають озима пшениця – 12,67% та кукурудза на зерно – 10,8%.

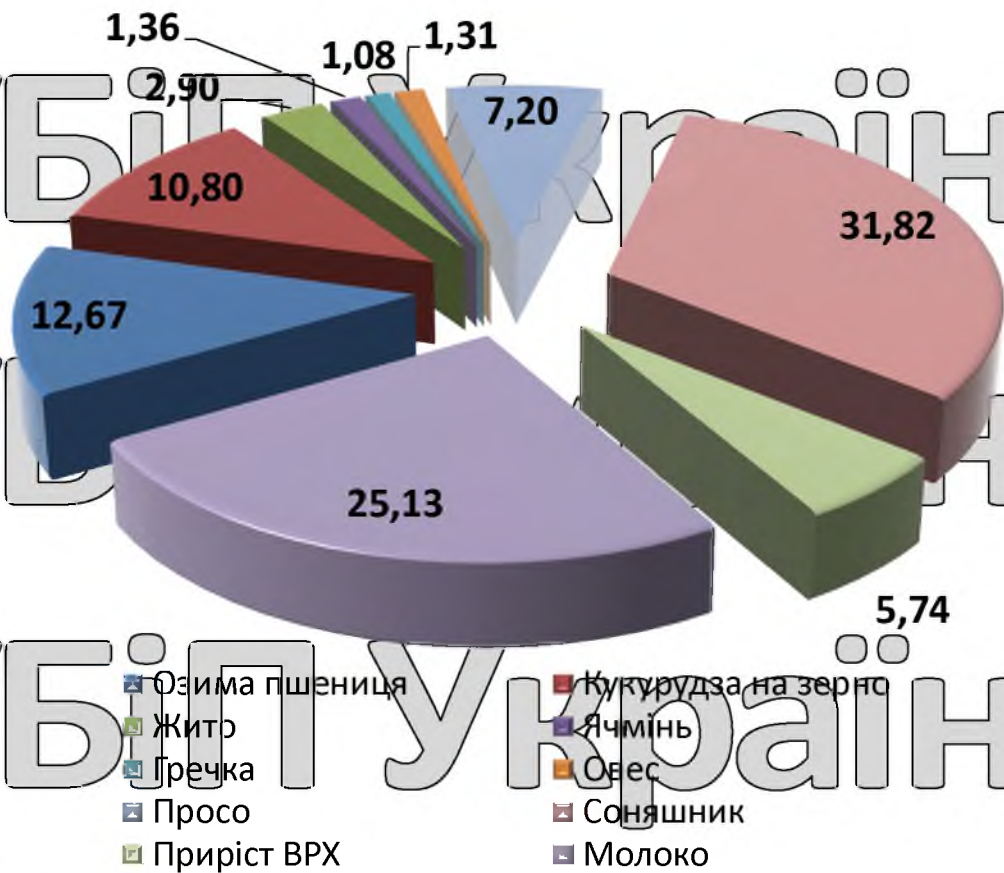

Рисунок 2.3. Структура товарної продукції СВК «Райдуга» за середньозваженими показниками по 2018-2020 рокам

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Отже, СВК «Райдуга» згідно проведеного розрахунку спеціалізації, є низькоспеціалізованим соняшниково-молочним підприємством з розвиненою зерновою галуззю.

2.2. Особливості формування витрат СВК «Райдуга» їх комплексний аналіз та оцінка

Сучасні ринкові умови є надзвичайно нестабільними, особливо в умовах пандемії фактично неможливо спрогнозувати майбутні результати від здійснення операційної діяльності. Через це для підприємств особливо важливим є питання ефективного та раціонального здійснення господарської діяльності.

Формування та облік витрат на сільськогосподарських підприємствах обумовлені специфічними особливостями сільського господарства як галузі, таких як сезонність виробництва, залежність від природо-кліматичних умов, тощо. Детальніше опис цих особливостей наведено в підпункті №2 першого розділу даної роботи.

Для сільськогосподарських підприємств важливим є вчасно виконувати всі етапи технологічного процесу виробництва. Оскільки, якщо на промислових підприємствах це порушення може призвести до затримки у виготовленні кінцевого продукту, то в сільському господарстві подібні затримки призведуть до втрати продукції або її частини, зниження її якості, і як результат – економічним збиткам.

Для оцінки ефективності ведення сільськогосподарської діяльності СВК «Райдуга» та для розробки планів щодо його подальшого розвитку найбільш інформативним та доцільним методом буде аналіз структури витрат підприємства. Це дозволить визначити резерви зниження витрат компанії, а отже і знизити собівартість кінцевої продукції кооперативу, що призведе до підвищення рентабельності кооперативу.

Аналіз витрат компанії проводиться за такими напрямками:

- ✓ Аналіз структури витрат та її динаміки;
- ✓ Аналіз динаміки витрат за показниками ефективності їх формування, пошук можливостей для їх оптимізації;
- ✓ Аналіз собівартості готової продукції за статтями калькуляції;
- ✓ Виявлення можливостей для зниження собівартості.

Отже, на основі даних фінансової звітності СВК «Райдуга», проведемо аналіз структури його витрат за останні 5 років. Ці дані містяться в Формі №2 Звіт про фінансові результати.

Таблиця 2.6

Аналіз витрат СВК "Райдуга" за період 2016-2020 років за даними фінансової звітності

Показник	Собівартість реалізованої продукції	Адміністративні витрати	Інші операційні витрати	Інші витрати	Податок на прибуток	Усього витраті відрахувань
2016 р.	10 905	337	-	226	-	11 468
<i>В т.ч. структура, %</i>	<i>95,09%</i>	<i>2,94%</i>	<i>-</i>	<i>1,97%</i>	<i>-</i>	<i>100,00%</i>
2017 р.	7 406	622	46	-	-	8 074
<i>В т.ч. структура, %</i>	<i>91,73%</i>	<i>7,70%</i>	<i>0,57%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>100,00%</i>
2018	10 905	505	243	-	-	11 653
<i>В т.ч. структура, %</i>	<i>93,58%</i>	<i>4,33%</i>	<i>2,09%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>100,00%</i>
2019	12 199	-	775	684	-	13 658
<i>В т.ч. структура, %</i>	<i>89,32%</i>	<i>-</i>	<i>5,67%</i>	<i>5,01%</i>	<i>-</i>	<i>100,00%</i>
2020	26 628,6	-	2 124,9	1 493,5	-	30 247
<i>В т.ч. структура, %</i>	<i>88,04%</i>	<i>-</i>	<i>7,03%</i>	<i>4,94%</i>	<i>-</i>	<i>100,00%</i>
2020 р. +/- до 2016 р.	15 723,6	-337	2 124,9	1 267,5	-	18 779

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Проаналізувавши дані таблиці вище, можна зробити висновок, що протягом останніх 5 років загальна сума витрат кооперативу збільшилась з 11 468 тис. грн в 2016 році до 30 247 тис. грн в 2020 році (+18 779 тис. грн).

При цьому особливо різке збільшення відбулось між 2019 та 2020 роками.

При цьому в період з 2018 року до 2019 року в Україні було змінено структуру форми №2 – «Звіт про фінансові результати», внаслідок чого з обліку була виключено адміністративні витрати та з'явилась категорія «Інші витрати». Ці статті витрат є майже співставними по сумі та частка цих витрат

знаходиться в діапазоні 3-7% від загальної суми витрат, з чого можна зробити

висновок, що внаслідок зміни структури фінансової звітності адміністративні витрати в 2016-2018 роках у 2019-2020 році обліковувались як «Інші витрати».

Також, станом на 2016 рік в кооперативі були відсутні такі витрати як «інші операційні витрати», які з'явилися вже в наступному році та протягом

аналізованого періоду їх сума постійно збільшувалась, і вже в 2020 році вони становили 2 124,9 тис грн (7,03% в загальній структурі). До цієї статті належать витрати, що пов'язані з операційною діяльністю кооперативу, але не включаються до собівартості готової продукції. Головними витратами, що сформували цю статтю були втрати від знецінення запасів і брак та втрати від псування цінностей, так як більшість використовуваного кооперативом обладнання і устаткування є застарілим. Але позитивним є той факт, що в останні роки активно проводиться їх оновлення.

Податок на прибуток сплачується у розмірі 20% від отриманого підприємством прибутку. Але якщо господарство закупляє основні та оборотні засоби то отримує податковий кредит відповідно 20% від витрачених грошей тобто повернення податку. В середньому за рік СВК «Райдуга» витратила коштів на закупівлю основних та оборотних засобів в обсязі, якого було достатньо для повного перекриття суми податків.

Найбільшу частку витрат підприємства займають витрати по забезпеченню процесу виробництва, які в результаті формують собівартість кінцевої продукції (88-95%). Таким чином, структура витрат на СВК «Райдуга в повній мірі відповідає його сфері діяльності.

Сільськогосподарський виробничий кооператив «Райдуга» регулярно опубліковує актуальні дані щодо квартальної та річної звітності про фінансові результати діяльності. Через це, СВК «Райдуга» чітко розуміє свою політику витрат, простежує її динаміку і визначає ті показники, які є пріоритетними для покращення в найближчих майбутніх періодах. Так як підприємство не може просто збільшувати витрат, адже це буде мати вплив на цінову конкурентоспроможність компанії на ринку, тому важливим є знайти оптимальне співвідношення між всіма статтями витрат, та за необхідності здійснювати їх реструктуризацію.

Вцілому, на досліджуваному підприємстві спостерігається позитивна динаміка зміни показників фінансової діяльності кооперативу, а отже СВК

«Райдуга» при вдалому підході може розраховувати на продовження цієї тенденції і середньостроковій або навіть довгостроковій перспективі.

За розрахунками таблиці 2.6 ми визначили, що найвагомшою статтею в складі витрат СВК «Райдуга» є операційні витрати, які забезпечують формування собівартості продукції.

В таблиці нижче наведено аналіз структури та динаміки операційних витрат кооперативу, що пов'язані з веденням виробничої діяльності формують собівартість продукції.

Таблиця 2.7

Структура та зміни операційних витрат за елементами СВК «Райдуга» за період 2016-2020 років

Елемент витрат	Матеріальні витрати	Витрати на оплату праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизація	Інші операційні витрати	Разом операційні витрати
2016 р.	5 320	1 143	252	314	241	7 270
<i>В т.ч. структура, %</i>	73,18%	15,72%	3,47%	4,32%	3,31%	100,00%
2017 р.	8 373	2 176	511	382	405	11 847
<i>В т.ч. структура, %</i>	70,68%	18,37%	4,31%	3,22%	3,42%	100,00%
2018 р.	9 584	2 602	573	734	714	14 207
<i>В т.ч. структура, %</i>	67,46%	18,31%	4,03%	5,17%	5,03%	100,00%
2019 р.	9 412,1	2 788	645,7	702,1	3 896,3	17 444,2
<i>В т.ч. структура, %</i>	53,96%	15,98%	3,70%	4,02%	22,34%	100,00%
2020 р.	19 203,1	2 902,7	624	1 393,7	5 785,6	29 909,1
<i>В т.ч. структура, %</i>	64,20%	9,71%	2,09%	4,66%	19,34%	100,00%
2020 р. +/- до 2016 р.	13 883,1	1 759,7	372	1 079,7	5 544,6	22 639,1

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Згідно даних в таблиці 2.7 варто зазначити, що протягом 2016-2020 років в СВК «Райдуга» відбулось збільшення всіх елементів витрат, що загалом становило зростання на 22 639,1 тис. грн в кінці періоду.

З загальної вартості операційних витрат найбільшу частку (53%-73%) займають матеріальні витрати, до яких відносяться насіння, корми, засоби захисту рослин та тварин, паливо-мастильні матеріали, добрива, тощо. Для сільськогосподарського виробництва характерним є переважання

матеріальних витрат в загальній структурі, тому на кооперативі також виконується дане твердження.

Специфічною складовою матеріальних витрат сільськогосподарських підприємств є витрати на оплату послуг сторонніх організацій. Найчастіше такими послугами можуть бути ремонт тракторів, обладнання та іншої виробничої техніки, транспортні послуги, внесення добрив і т.д.

Інші операційні витрати в 2020 році займали 19,34% від загальної вартості операційних витрат. До складу цих витрат відносять всі ті витрати які можна безпосередньо пов'язати з виробництвом конкретної продукції (витрати на збут, брак виробництва, тощо).

Амортизація зростає за рахунок оновлення основних засобів, що активніше почало проводитись протягом останніх років.

Витрати на оплату праці також зростали, але зважаючи на стрімке збільшення всіх елементів протягом 2019-2020 років, фонд заробітної плати зріс не так масштабно, через що втратив свою частку з 15,98% до 9,71%.

Можливим варіантом для зниження собівартості продукції є економія витрат по кожному елементу. Це можна досягнути за двома напрямками: здешевлення ресурсів, що використовуються в процесі виробництва продукції та раціональним використанням цих ресурсів, що забезпечить зниження витрат на одиницю готової продукції.

Але, варто пам'ятати, що постійне зниження собівартості продукції не завжди є обґрунтованим. Так як зниження собівартості може призвести до зменшення виробництва продукції чи погіршення її якості, що є економічно не виправданим.

Також, для комплексного аналізу ефективності формування витрат на підприємстві існує система економічних показників, що дозволяють детальніше проаналізувати ефективність витрат нашого кооперативу.

Таблиця 2.8

Показники ефективності формування витрат СВК «Райдуга»

Показники	Рік					2020 р. у % до 2016 р.
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	
Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат	0,218	0,085	0,126	0,168	0,393	180,19 %
Коефіцієнт окупності реалізованих виробничих витрат	4,586	11,756	7,908	5,968	2,545	55,50%
Коефіцієнт покриття виробничих витрат	0,496	0,505	0,508	0,292	0,291	58,77%
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	2,016	1,981	1,967	3,425	3,431	170,15 %
Коефіцієнт окупності виробничих (змінних) витрат	4,042	6,457	0,824	4,602	2,012	49,78%
Валова рентабельність (прибутковість) виробничих (змінних) витрат	0,247	0,155	1,214	0,217	0,497	200,90 %
Коефіцієнт окупності чистого доходу	0,881	0,549	0,104	0,771	0,791	89,69%
Валова рентабельність (прибутковість) чистого доходу	1,135	1,821	9,697	1,297	1,265	111,49 %

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

На основі розрахованих в таблиці вище показників можна зробити висновок, що на підприємстві загальна політика формування виробничих витрат є продуманою, так як на кожен гривню витрат в 2020 році підприємство створювало 0,39 грн чистого прибутку. Проте цей рівень все ще має резерви для збільшення.

Коефіцієнт окупності реалізованих виробничих витрат протягом аналізованого періоду має позитивну тенденцію, так як в 2016 році підприємство витрачало 4,59 грн виробничих витрат для отримання 1 гривні чистого доходу, то вже в 2020 році цей показник зменшився майже вдвічі, тобто 2,55 грн витрат на 1 грн чистого прибутку.

Коефіцієнт покриття виробничих витрат вказує на те, скільки валової продукції створюється на підприємстві за рахунок однієї грн операційних витрат. На СВК «Райдуга» валова продукція протягом аналізованого періоду

зростає повільнішими темпами ніж операційні витрати, через це показник покриття виробничих витрат має негативну тенденцію та за 5 років зменшився на 42,23%.

Коефіцієнт окупності виробничих витрат є оберненим показником до коефіцієнту покриття виробничих витрат, через що він зростає протягом останніх п'яти років.

Коефіцієнт окупності виробничих (змінних) витрат відображає, що кооперативу для створення 1 грн валового прибутку в 2020 році необхідно використати 2,01 грн виробничих (змінних) витрат. Що майже вдвічі менше від цього показника в 2016 році. Тобто за 1 гривню виробничих (змінних) витрат в 2020 році підприємство отримувало 0,5 грн валового прибутку. Загалом протягом аналізованого періоду за цими показниками спостерігається позитивна тенденція.

Коефіцієнт окупності чистого доходу вказує на те, що підприємству необхідно 0,79 грн чистого прибутку щоб отримати 1 гривню валового прибутку. Або ж на 1 грн чистого прибутку підприємство отримує 1,27 грн валового прибутку в 2020 році.

Отже, можна сформулювати загальний висновок по таблиці, що по більшості показників ефективності формування витрат на СВК «Райдуга» починаючи з 2016 року наявні позитивні тенденції, що свідчить про покращення підприємством системи управління та оптимізації витрат.

Наступним кроком ми можемо здійснити розрахунок відносної економії чи перевитрачання ресурсів кооперативу на виробництво продукції в період з 2019 року на 2020 рік базуючись на відносній зміні обсягу виробництва. Так, темп приросту обсягів виробництва за 2019-2020 роки складає $8\ 717,93 / 5\ 093,73 * 100\% - 100 = 71,15\%$.

За допомогою темпу приросту обсягів виробництва СВК «Райдуга» ми можемо прорахувати орієнтовний обсяг витрат основних ресурсів господарства, які необхідно було б понести підприємству задля досягнення

цього рівня. Разом з цим ми можемо визначити скільки кооперативом було перевитрачено чи зекономлено ресурсів, за допомогою формули:

$$E/P = P_{\phi} - P_{\phi} * T_{\text{ров}} \quad (2.2.)$$

Де ЕП - економія чи перевитрата ресурсів; Рф – обсяг ресурсу за фактичний період (2020 рік); Рб – Обсяг ресурсу за базисний період (2019 рік); Тров – темп росту обсягу виробництва (71,15%)

Відносна економія / перевитрачання ресурсів

Показник	2019 рік	2020 рік	Економія / перевитрачання (+)
Вартість валової продукції	5093,73	8717,93	X
Чисельність робітників, чол.	42	40	-32
Заробітна плата, тис. грн.	2919,4	2902,7	-2094
Матеріальні витрати, тис. грн.	9412,1	19203,1	3094
Основні виробничі фонди, тис. грн.	6691,5	13141,4	1689
Оборотні кошти, тис. грн.	8327,5	18482,4	4230
Сума перевитрачання (економії) ресурсів, тис. грн.	X	X	6887

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

За даними таблиці вище можна зробити висновок, що протягом останніх 2-х років підприємство перевитратило більшу частину виробничих ресурсів, зокрема матеріальні витрати, основні та оборотні кошти.

Це спричинено тим, що не дивлячись на зростання обсягів виробництва на 71,15%, кооперативом було понесено більше ніж в два рази більше витрат по кожній з перелічених статей.

При цьому по таким категоріям як кількість співробітників та їх фонд оплати праці кооперативу вдалось заощадити ресурси, так як їх розмір

залишився фактично на рівні 2019 року не дивлячись на зростання обсягів виробництва.

Сукупні витрати за базисний період (2019 рік) становлять:

$$2919,4 + 9412,1 + 6691,5 + 8327,5 = 27\,350,5 \text{ тис. грн.}$$

Сукупні витрати за звітний період (2020 рік):

$$2902,7 + 19203,1 + 13141,1 + 18482,4 = 53\,729,6 \text{ тис. грн.}$$

$$53\,729,6 - 27\,350,5 * 1,7115 = 6887 \text{ тис. грн.} \text{ — перевищення ресурсів.}$$

$$\text{Темпи росту сукупних витрат: } 53\,729,6 / 27\,350,5 * 100 = 196,45\%.$$

Для аналізу впливу суми операційних витрат на чистий прибуток СВК «Райдуга» можливим є розрахувати тісноту взаємозв'язку між цими категоріями методом кореляційно-регресійного аналізу

Таблиця 2.9

Дані для розрахунку коефіцієнта кореляції

Рік	X	Y	X ²	Y ²	XY
2016	7 276,00	1 211,00	52 852 900,00	1 466 521,00	8 803 970,00
2017	11 847,00	630,00	140 351 409,00	396 900,00	7 463 610,00
2018	14 207,00	1 379,00	201 838 849,00	1 901 641,00	19 591 453,00
2019	17 444,20	2 044,00	304 300 113,64	4 177 936,00	35 655 944,80
2020	29 909,10	10 462,20	894 554 262,81	109 457 628,84	312 914 986,02
Сума	80 677,30	15 726,20	1 593 897 534,45	117 400 626,84	384 429 963,82
Середнє значення	16 135,46	3 145,24	318 779 506,89	23 480 125,37	76 885 992,76

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

В цій таблиці під X зображено суму операційних витрат протягом періоду, Y – сума отриманого кооперативом чистого прибутку.

Коефіцієнт кореляції розраховується з метою вимірювання щільності взаємозв'язку між аналізованими ознаками та розраховується за формулою:

$$r = \frac{\sum xy - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sqrt{(\sum x^2 - \bar{x}^2) \cdot (\sum y^2 - \bar{y}^2)}} \quad (2.3.)$$

За нашими даними коефіцієнт кореляції становить $r = 0,9276$.

Відповідно до розшифровки коефіцієнта кореляції, то чим ближче його значення наближається до 1, то тим сильніший зв'язок. В випадку, якщо $r = 1$, то зв'язок можна вважати функціональним.

Згідно з «таблицею Чедлока» існують такі тлумачення коефіцієнта кореляції: $0,9 < r < 0,99$ – то зв'язок між факторами дуже сильний; $0,7 < r < 0,89$ – сильний зв'язок; $0,5 < r < 0,69$ – значний зв'язок; $0,3 < r < 0,49$ – помірний зв'язок; $0,1 < r < 0,29$ – слабкий зв'язок; $r < 0,09$ – можна вважати що зв'язок між ознаками

відсутній [60]

Отже на СВК «Райдуга» існує дуже сильний прямиий зв'язок між операційними витратами та сумою отриманого прибутку.

Відобразимо графічно щільність взаємозв'язку між досліджуваними факторами.

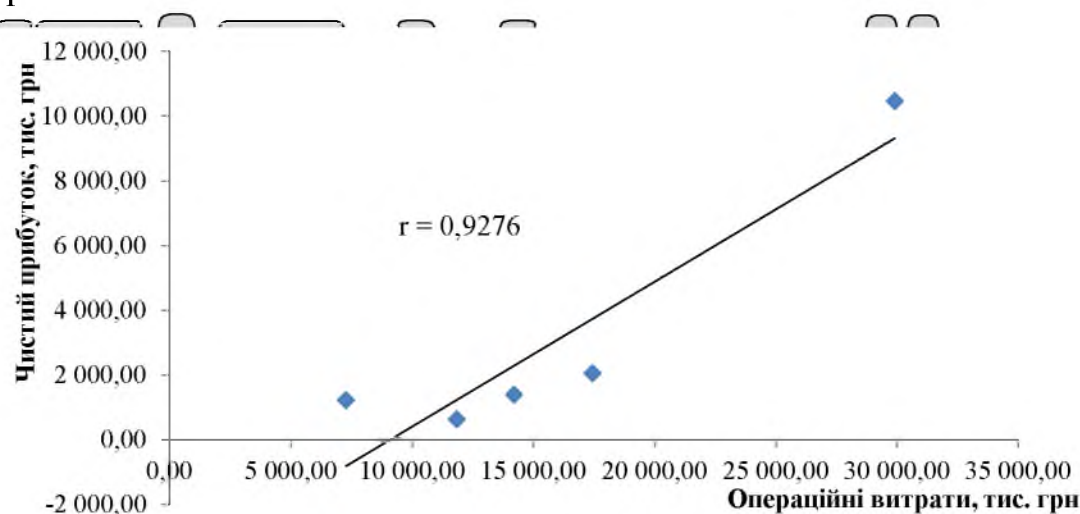

Рисунок 2.4. Розрахунок тісноти взаємозв'язку між сумою операційних витрат та обсягом чистого прибутку СВК «Райдуга» методом кореляційно-регресійного аналізу

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Аналіз впливу операційних витрат СВК «Райдуга» на обсяг отриманого кооперативом чистого прибутку показав, що при збільшенні операційних витрат на 1 гривню, чистий прибуток підприємства збільшиться на 0,45 грн. Також, при відсутності будь-яких поточних витрат, збиток кооперативу внаслідок здійснення капітальних вкладень буде становити 4072,69 тис. гривень.

При нарощуванні обсягів виробництва підприємства та розширенні його діяльності неможливим є збереження витрат на сталому рівні, але для СВК «Райдуга» головною проблемою є не їх зростання а те, що темпи приросту

НУБІП України

витрат кооперативу є більшими ніж темпи приросту обсягів виробленої продукції в період з 2019 по 2020 рік. Ця різниця в темпах приросту разом з проведеним аналізом витрат свідчить, що незважаючи на наявні позитивні

зміни в системі формування та оптимізації витрат, присутня на кооперативі

політика витрат все ще є не цілком ефективна та вимагає пошуку шляхів для зменшення витрат.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.3. Оцінка ефективності діючої системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» та напрями її покращення

Головною метою діяльності будь-якого підприємства завжди була максимізація отриманого прибутку при одночасній мінімізації витрат. Для досягнення цієї мети на підприємстві має діяти ефективна система оптимізації витрат, яка дозволить використовувати в разі необхідності механізми щодо контролю витрат.

Система оптимізації витрат на підприємстві повинна забезпечувати можливість впливу на витрати на всіх етапах виробничого циклу продукції.

Для сільськогосподарських підприємств, як і для будь-яких інших, система оптимізації витрат є одним з ключових факторів забезпечення конкурентоспроможності підприємства та ефективності його діяльності. Якщо

нехтувати важливістю цієї системи при практичній діяльності компанії то це може призвести до збитків в діяльності підприємств, що в окремих випадках закінчується банкрутством [61].

Для СВК «Райдуга» система оптимізації витрат ефективною буде ефективною тоді, коли вона буде враховувати особливості кожного структурного підрозділу кооперативу та всіх здійснюваних на кооперативі процесів.

Згідно наданих управлінським персоналом досліджуваного підприємства даних, основними принципами діючої системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» є:

- ✓ Активне впровадження ефективних методів впливу на витрати з метою їх мінімізації;
- ✓ Комплексний підхід до оптимізації витрат;
- ✓ Оптимальне поєднання процесу зниження витрат з максимально можливою якістю виробленої продукції;
- ✓ Здійснення оптимізації витрат на всіх життєвих етапах продукції (від виробництва до збуту);

✓ Єдність використовуваних методів оптимізації витрат на всіх рівнях системи.

✓ Збільшення рівня зацікавленості структурних підрозділів підприємства у мінімізації наявних витрат;

✓ Підвищення інформаційного забезпечення процесу формування витрат.

За загальний процес оптимізації витрат на СВК «Райдуга» в повній мірі відповідає виконавчий директор кооперативу (згідно Статуту – Голова).

Насамперед організація витрат є одним з найсуттєвіших елементів системи їх оптимізації.

На досліджуваному кооперативі можна сказати, що функція організації витрат виконується не найкращим чином, так як протягом останніх років

спостерігається стрімке збільшення рівня витрат по підприємству в цілому та

по його підрозділам. Хоча ці додаткові витрати і вплинули частково на збільшення обсягів виробленої продукції, проте темп приросту виробництва є неспівставним з додатковими витратами. Також, разом з цим протягом

аналізованого періоду на СВК «Райдуга» невпинно продовжується скорочення персоналу, що є негативною тенденцією.

Тобто, керівництвом досліджуваного кооперативу для оптимізації своїх витрат в сучасних умовах діяльності було прийнято рішення знижувати витрати на персонал шляхом зменшення їх середньооблікової чисельності.

Частково це було спричинено також поступовим переходом кооперативу на

менш трудомісткі процеси виробництва, проте ті працівники що залишились зазнали зменшення реальної заробітної плати внаслідок інфляційних процесів в країні.

Узагальнено, для оптимізації витрат керівництвом СВК «Райдуга» було обрано такі кроки:

1) Зменшення фонду оплати праці внаслідок зменшення середньооблікової чисельності працюючих на кооперативі.

2) Зменшення витрат на оплату праці за рахунок утримання заробітної плати працівників на мінімальному рівні.

3) Зменшення бонусної частини заробітної плати протягом останніх років внаслідок поширення пандемії коронавірусу. Ці кошти фактично були перенаправлені на створення резервного грошового фонду для можливої допомоги захворілим на Covid-19 працівникам та оформлення нових страхових полісів. Здавалось би що це не є негативною тенденцією, однак факт того що цей фонд був сформований за рахунок бонусів і премій працівників, то це також мало вплив на їх зацікавленість та мотивації до роботи.

Тому, управлінському персоналу СВК «Райдуга» варто переглянути свої шляхи щодо оптимізації витрат за рахунок скорочення витрат на персонал задля покращення ефективності ведення діяльності.

Планування витрат на кооперативі здійснюється керівниками кожного з відділів (підрозділу). Тобто кожен керівник здійснює планування витрат свого відділу на наступний період (витрати на паливо-мастичні матеріали, корми, насіння, тощо).

Функції координації і регулювання витрат на СВК «Райдуга» виконуються лише поверхово, внаслідок чого компанія може не досягти запланованих результатів діяльності.

Мотивація та стимулювання працівників до дотримання встановлених нормативів витрат і, за можливості, їх зменшення, також виконується в кооперативі не в повній мірі, внаслідок економії підприємства на оплаті праці робітників.

Функція обліку в системі оптимізації витрат на підприємстві виконується з метою отримання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень. На досліджуваному кооперативі цю функцію виконує бухгалтерія підприємства, яку з 2020 року очолив Голова кооперативу.

Таким чином, здійснивши аналіз всіх функцій оптимізації витрат на СВК «Райдуга» нами було виявлено, що деякі з функцій виконуються не в повній

мірі, або ж не виконуються зовсім. Це ще раз вказує на недоліки існуючої системи оптимізації витрат, внаслідок чого досліджуваний кооператив може отримувати додаткові збитки.

Для більш детального опису наявної на досліджуваному кооперативі системи оптимізації витрат, в розділі 2.2. було проведено аналіз операційних витрат кооперативу в розрізі окремих статей витрат.

Тому, за результатами проведеного дослідження, функціонуючої на підприємстві системи оптимізації витрат можна виокремити наступні її недоліки та проблеми:

1) В організаційній структурі СВК «Райдуга», незважаючи на відносно невелику чисельність працюючих, все ще не сформована чітка ієрархія підпорядкування. Так, вище керівництво кооперативу намагається особисто контролювати виробничі процеси компанії, особливо це стосується тих відділів, де з якихось причин відсутні менеджери чи керівники. Прикладом цього є бухгалтерія кооперативу, де в останній рік посаду головного бухгалтера став займати Голова. Все це призводить до зниження ефективності роботи деяких відділів, викривлення інформації, що передається всередині кооперативу та не чітке усвідомлення працівниками всього виробничого процесу.

2) На кооперативі на момент проведення дослідження була відсутня чітка система мотивації працівників щодо дотримання встановлених нормативів витрат і за можливості – пошуку шляхів їх зниження. Як вже зазначалось раніше, та система мотивації яка діє на кооперативі є недосконалою та потребує доопрацювання, так як мотивація працівників залучених у виробництво є ключовим фактором підвищення ефективності виробничих процесів підприємства.

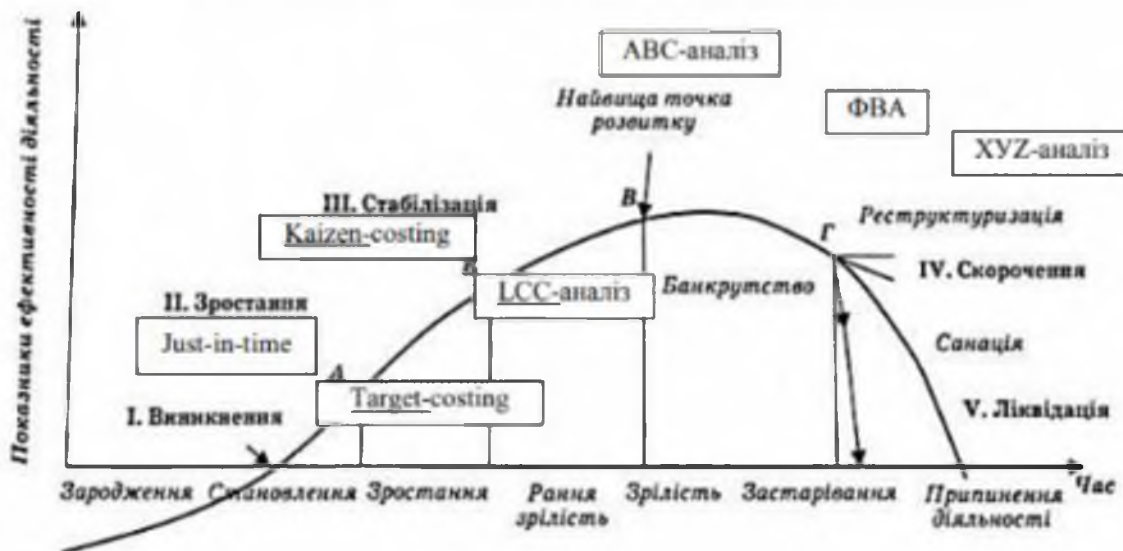
3) На разі СВК «Райдуга» не є в повній мірі забезпеченим резервними запасами ресурсів, необхідних для перекриття можливих непередбачуваних збитків. Протягом останніх двох років ситуація на ринку є вкрай нестабільною через світову пандемію, тому вкрай важливо для кооперативу бути

підготовленим до можливих змін ситуації. Проте, позитивним фактором є те, що кооператив останні роки вже формує резервні матеріальні та грошові ресурси для створення страхових фондів.

З метою створення ефективної системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» всі ці недоліки варто виправити.

На діяльність СВК «Райдуга» активний вплив чинять фактори зовнішнього економічного середовища, тому воно не може розглядатись окремо від процесів та змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі та на відповідних ринках. Варто також відмітити, що протягом останніх декількох років невідмінно відбувалось зростання цін, в тому числі і на основні матеріали та сировину, що використовують кооперативом у виробництві. Це, в свою чергу, впливає на собівартість кінцевої продукції.

Тому, зважаючи на важливість системи оптимізації витрат на підприємстві, в нашому випадку доцільним буде використати конкретні комплексні заходи в залежності від гперішнього етапу життєвого циклу підприємства. Детальніше життєвий цикл підприємства з можливими методами оптимізації витрат наведено на рисунку нижче.

А, Б, В, Г — точки прогнозування та прийняття рішень

Рисунок 2.5. Рекомендовані методи оптимізації витрат в залежності від життєвого циклу підприємства

Джерело: складено автором на основі [62]

Відповідно до наведеної вище схеми можна зробити висновок, які методи оптимізації може використати кооператив відповідно до своєї життєвої стадії, щоб досягнути максимального результату.

Зараз можна сказати, що СВК «Райдуга» має значний потенціал для подальшого розвитку та зростання. Також, динаміка останніх років свідчить про покращення основних показників ефективності ведення діяльності. Отже, можна зробити висновок, що досліджуваний кооператив знаходиться зараз на стадії «Зростання», а тому, згідно наведеної вище схеми, найоптимальнішими для впровадження будуть методи оптимізації витрат «Kaizen-costing» та «LLC-аналіз».

Метод «Kaizen-costing» полягає в постійному, безперервному вдосконаленню ефективності виконання процесів на всьому підприємстві за безпосередньої участі всіх працівників, що в результаті дозволяє зменшити певні статті витрат.

Плюсом використання цього методу на СВК «Райдуга» є те, що він в будь-якому випадку повинен забезпечити зниження витрат підприємства та в подальшому їх утримання на певному рівні.

Однак, недоліком цього методу є те, що його використання потребує якісної мотивації співробітників компанії, адже вони є основним інструментом реалізації даного методу.

Альтернативою «Kaizen-costing» можна обрати «LLC (Life Cycle Cost) аналіз». Цей метод в свою чергу полягає в розрахунку обсягу витрат по кожному етапу життєвого циклу товару (планові витрати). Цей метод є одним серед інших, що при використанні враховує вплив інфляції.

Головною перевагою даного методу є те, що з його допомогою можна більш точно спрогнозувати рівень майбутніх витрат та їх структуру, джерел покриття витрат та співвідношення між витратами та доходами [63].

Недоліком методу LLC-аналізу є складність його використання та відсутність певної періодизації отриманих фінансових результатів. Також використання цього методу може призвести до формування додаткових витрат для отримання великої кількості додаткової інформації, необхідної для його використання.

Система оптимізації витрат складається з організаційних та функціональних підсистем. Під організаційними підсистемами оптимізації витрат варто розуміти облік та аналіз витрат, планування окремих видів витрат, стимулювання економії ресурсів та зниження витрат, тощо.

Зазначеними підсистемами на кооперативі керують відповідні структурні підрозділи.

Функціональні підсистеми, в свою чергу, це методи та засоби оптимізації витрат. Такі методи на сьогодні повинні бути максимально легкими в застосуванні та оперативно забезпечувати інформацією, необхідною для прийняття управлінських рішень [64].

Для СВК «Райдуга» найоптимальнішим варіантом буде використання системи оптимізації витрат, яка одночасно б поєднувала в собі організацій та функціональні підсистеми оптимізації витрат. Тобто досліджуваному кооперативу варто впроваджувати цілісну систему з метою зниження витрат, а не просто окремі дії.

За результатами наявних даних та проведеного дослідження, для СВК «Райдуга» можна запропонувати наступні програми для зменшення витрат:

1. Зміна технологій виробництва задля зменшення витрат, так як майже щорічно в світі виникають все нові розробки та інновації, що допомагають в веденні господарства.

2. Перегляд наявної системи компенсації для працівників. Внаслідок приділення більшої уваги цьому питанню, підприємство зможе мотивувати працівників до якісної роботи та пошуку шляхів зменшення наявних витрат. В результаті, хоча і затрати на персонал фактично зростуть, але завдяки ефективності їх роботи підприємство залишиться в плюсі.

3. Переглянути своїх основних постачальників з метою виявлення можливостей щодо зниження закупівельних цін. На СВК «Райдуга», як того і потребує виробниче підприємство, значну частку витрат становлять витрат на закупівлю матеріалів та ресурсів, що використовуються в процесі виробництва. Тому можливість зменшити закупівельну ціну по якомусь з ресурсів мало б позитивний вплив на діяльність кооперативу.

4. Пошук шляхів покращення ефективності використання активів та капіталу, так як за проведеними раніше розрахунками, можна зробити висновок, що незважаючи на нарощування обсягів капіталу та активів кооперативу, ефективність їх використання поки що знаходиться на гіршому рівні, ніж раніше.

5. Перегляд наявних ринків збуту. Станом на 2020 рік СВК «Райдуга» переважно реалізувала свою продукцію в чернігівській та сусідніх областях, передаючи свою продукцію як сировину переробним підприємствам. Якщо планувати про збільшення ефективності ведення господарської діяльності, а отже і збільшення кількості виробленої продукції, то варто шукати нові шляхи збуту, щоб максимально реалізовувати вироблену продукцію за найбільш вигідними цінами.

Наступним етапом дослідження у дипломній магістерській роботі є дослідження можливостей щодо зменшення існуючого рівня витрат на господарстві та прогнозування результату в найближчій перспективі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТАМИ НА СВК «РАЙДУГА»

3.1. Оптимізація витрат за критерієм мінімізації їх рівня в чистому

доході

Для системи оптимізації витрат на підприємстві важливим елементом є розробка та впровадження заходів націлених на зменшення витрат виробництва. Для СВК «Райдуга» з наведеного раніше опису наявної структури системи оптимізації витрат буде більш детально досліджено внутрішні резерви до зменшення витрат.

В першу чергу це стосується виробничо-технічних факторів (тобто оптимізувати та раціоналізувати використання ресурсів підприємства), фінансових (ефективно використовувати власні кошти), організаційно-управлінських (максимально раціонально здійснювати управління виробничими процесами підприємства окремо та загалом).

Так як прибуток головною метою діяльності для підприємства, то для СВК «Райдуга» також важливим є не лише зберегти його рівень на тому ж рівні, який фактично був досягнутий в 2020 році, а й шукати можливості його збільшення за допомогою резервів зростання прибутку.

Резервами зростання прибутку можуть бути збільшення обсягів реалізації продукції, модернізація виробничих процесів, мінімізація можливих ризиків, тощо.

Але найголовнішим резервом зростання рівня прибутку підприємства є зниження його витрат, понесених на виробництво і збут продукції. Серед них основну частку займають витрати понесені на придбання ресурсів та матеріалів необхідних для виробництва, таких як палива, насіння, кормів, тощо.

Отже, з метою дослідження можливих резервів зростання прибутку, наступним кроком буде аналіз структури витрат від операційної діяльності та

їх динаміку протягом останніх років. Дослідивши загальні тенденції по витратам господарства та їх окремих складових, можна буде виділити ті витрати, які можна було б скоротити в прогнозованому періоді.

Результати діяльності СВК «Райдуга» протягом аналізованого періоду щорічно змінювались, тому для того, щоб досліджувані нами показники були співставними для порівняння, розрахуємо відношення кожної статті витрат до отриманого підприємством доходу від реалізації. Таким чином ми визначимо які витрати були понесені для отримання 1 гривні чистого доходу.

Таблиця 3.1

Розрахунок рівня витрат на 1 грн. чистого доходу

Рік	Стаття	тис. грн	Чистий дохід (виручка від реалізації продукції)	Собівартість реалізованої продукції	Адміністративні витрати	Інші операційні витрати	Разом витрат
			X	X	X	X	X
2016	тис. грн	6 928	10 905	337			11 242
	Рівень витрат на 1 грн чистого доходу	X	1,5740	0,0486			1,6227
2017	тис. грн	8 553	7 406	622	46		8 074
	Рівень витрат на 1 грн чистого доходу	X	0,8659	0,0727	0,0054		0,9440
2018	тис. грн	12 670	10 905	505	243		11 653
	Рівень витрат на 1 грн чистого доходу	X	0,8607	0,0399	0,0192		0,9197
2019	тис. грн	14 850	12 199	684	775		13 658
	Рівень витрат на 1 грн чистого доходу	X	0,8215	0,0461	0,0522		0,9197
2020	тис. грн	39 863,4	26 628,6	1 493,5	2124,9		30 247
	Рівень витрат на 1 грн чистого доходу	X	0,6680	0,0375	0,0533		0,7588
	Мінімальний рівень	X	0,6680	0,0375	0,0054		0,7588

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Також було обрано мінімальний показник рівня витрат на 1 грн чистого прибутку для визначення тих витрат, які можна було б скоротити в плановому

2021 році

Для цієї таблиці, та всіх наступних розрахунків в статтю «Адміністративні витрати» за 2019-2020 роки було включено суму статті

витрат «Інші витрати», так як в ній більшу частину займають саме адміністративні витрати, та за попередні роки кооператив не калькулював витрат на статтю інших витрат.

Таким чином, за результатами наведених вище розрахунків можна сказати, що загалом в період з 2016 року по 2020 рік СВК «Райдуга» вдалось зменшити відносний рівень витрат з 1,62 грн на 1 грн чистого прибутку до 0,76 грн, що є меншим більше ніж вдвічі, незважаючи на те, що в грошовому виразі витрати збільшились майже в три рази.

Якщо аналізувати окремі статті операційних витрат, то в 2020 році такі статті як собівартість реалізованої продукції та адміністративні витрати в перерахунку на 1 грн чистого прибутку мали найнижчий рівень протягом аналізованого періоду, а отже не можна з впевненістю сказати про можливість їх подальшого зменшення, зберігаючи наявну якість та обсяги виробництва.

Натомість по інших операційним витратам, якщо в 2016 році вони були відсутні і потім поступово зростали, можна говорити про можливість їх зменшення. Як вже зазначалось раніше, до таких витрат належать витрати на збут, брак виробництва та інші витрати.

Тому можна говорити про не зовсім ефективну політику кооперативу стосовно формування витрат в протягом цього періоду, так як частково існує перевитрачання коштів. Для розрахунку оптимального рівня витрат для 2020 року ми використаємо мінімальне значення кожної статті витрат до отриманого фактичного чистого прибутку від реалізації продукції кооперативу за 2020 рік.

Відштовхуючись від цього результату ми можемо розрахувати орієнтовний плановий показник витрат кооперативу на 2021 рік, використавши середній темп зростання доходів від реалізації продукції.

Середньорічний темп зростання чистого прибутку від реалізації продукції за 2016-2020 роки становить:

$$\frac{39863,4}{14850} + \frac{14850}{12670} + \frac{12670}{8553} + \frac{8553}{6928} = 1,643$$

НУБІП України

Таблиця 3.2
Прогнозування витрат підприємства на 2021 р. та визначення їх оптимального рівня для 2020 р

Стаття	Факт 2020 рік	Оптимальний 2020 рік	Економія/перевитрачання 2020 рік	Прогноз 2021 рік
Собівартість реалізованої продукції	26628,6	26628,6	-	43753,26
Адміністративні витрати	1493,5	1493,5	-	2453,96
Інші операційні витрати	2124,9	214,39	-1910,51	352,27
Разом витрат	30247	28336,49	-1910,51	46559,49

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Із даних таблиці 3.2 можна зробити висновок, що в 2020 році було здійснено перевитрачання інших операційних витрат на 1910,51 тис. грн.

Причиною такого збільшення інших операційних витрат може бути знецінення запасів кооперативу, псування його цінностей, фінансові санкції, тощо.

З врахування середнього темпу приросту виручки від реалізації продукції ми визначили прогнозований обсяг витрат кооперативу, що становить:

$$28\ 338,49 * 1,643 = 46\ 559,49 \text{ тис. грн}$$

При цьому прогнозований обсяг виручки від реалізації продукції для 2021 року буде становити:

$$39\ 863,40 * 1,643 = 65\ 499,26 \text{ тис. грн}$$

Відповідно собівартість продукції та адміністративні витрати в 2021 році будуть зростати, проте інші операційні витрати з врахуванням їх оптимізації заплановано в розмірі 352,27 тис. грн, що на 1772,63 тис. грн менше фактичного рівня в 2020 році.

Як наслідок проведення даних оптимізаційних заходів можливим буде збільшити фінансовий результат від операційної діяльності СВК «Райдуга» на 8511,20 тис. грн, про що більш детально розповідається в наступних розділах.

3.2. Рационалізація загальної системи оптимізації витрат на СВК «Райдуга» за рахунок впровадження сучасної організаційної структури управління

На підприємстві всі види витрат прямо та безпосередньо впливають на результати діяльності підприємства, тому їх ефективна оптимізація є основою успішної діяльності кооперативу. На ефективність здійсненої оптимізації витрат на підприємстві впливає якість та правильність ведення бухгалтерського обліку доходів та витрат підприємства, їх поточний контроль та можливість планування цих показників в майбутньому.

Для оптимізації витрат на підприємстві існує рекомендований поетапний алгоритм дій:

Рисунок 3.1. Алгоритм для оптимізації витрат на підприємстві

Джерело: складено автором на основі [65]

Наведена послідовність процесу оптимізації витрат дозволяє дізнатись, які витрати конкретно потребують оптимізації. Виявлені непродуктивні витрати компанії потрібно буде максимально скоротити за допомогою внесення змін до певного процесу де виникають ці витрати.

В сучасних умовах для оптимізації витрат можна виділити наступні заходи:

Рисунок 3.2. Рекомендовані заходи для оптимізації витрат на підприємстві

Джерело: складено автором на основі [66]

Це є не повний перелік всіх можливих методів, що може використати підприємство з метою оптимізації наявних витрат. В залежності від стратегічної цілі підприємства та його особливостей, керівництво обирає власний набір заходів та методів для оптимізації існуючих витрат.

Сучасні тенденції економіки зумовлюють потребу підприємств бути здатними до швидкої адаптації щодо мінливих зовнішніх умов. Для досягнення цього одним з варіантів є створення ефективної організаційної структури управління. Організаційна структура повинна забезпечувати керуваність діяльності підприємства і оптимальність обміну інформацією всередині компанії. Тому, серед всього переліку заходів оптимізації витрат ми більш детально розглянемо можливість впливу на ефективність діяльності кооперативу через зміну організаційної структури.

Раніше в роботі було описано діючу на СВК «Райдуга» систему оптимізації витрат, та описано її основні недоліки, що стосуються організаційної структури кооперативу. Протягом аналізованого періоду на підприємстві постійно відбувалось зменшення персоналу, що в поєднанні з

відносно постійними витратами на оплату праці призвело до зниження ініціативи працівників, випадків безвідповідального ставлення до роботи та часткового дублювання функцій.

Одним з варіантів покращення організаційної структури підприємства може бути стратегія реструктуризації, яка в свою чергу може здійснюватися у формі об'єднання структурних підрозділів кооперативу, поділ структурних підрозділів на окремі незалежні та самостійні частини, зменшення кількості структурних підрозділів, виділення окремих структур із складу кооперативу.

Для СВК «Райдуга» одним з варіантів покращення організаційної структури з метою оптимізації витрат в сучасних непередбачуваних умовах є модернізація та поглиблення функції контролю на підприємстві. Але при цьому необхідно врахувати:

1) Наскільки управлінський персонал кооперативу готовий здійснювати оптимізацію системи контролінгу;

2) Розрахунок отриманих результатів кооперативу внаслідок покращення системи контролінгу та порівняння цих результатів з фактичним рівнем витрат;

3) Якщо результат від впроваджених змін є вищим, ніж витрати, що необхідні для реалізації запланованих змін, то можна стверджувати про доцільність цих змін. Тобто в нашому випадку можна поговорити про доцільність створення окремого структурного підрозділу, відповідального за функцію контролінгу, який був би підзвітним безпосередньо Голові кооперативу і надавав би рекомендації з вирішення можливих проблемних ситуацій, та брав би участь в визначенні напрямів майбутнього розвитку.

В 2020 році на СВК «Райдуга» функцію контролінгу виконували топ-менеджери кожного з відділів та потім звітувались перед керівництвом. Однак, можна було б оптимізувати цей процес, а саме назначити відповідального за цю функцію аналітика, який мав би всі необхідні повноваження, щоб систематизувати та обробляти всі дані, необхідні для ефективного контролінгу.

Як варіант, можна було б залучити спеціаліста-аудитора від іншої компанії, щоб він займався цими обов'язками по мірі необхідності, але враховуючи потребу в безперервному контролі, кооперативу буде вигідніше і

доцільніше мати такого працівника у власному штаті. Щоб не витратити кошти на формування нового структурного підрозділу, аналітик зможе працювати в бухгалтерії та буде підпорядковуватись головному бухгалтеру (Голова кооперативу).

Щоб знайти такого фахівця в першу чергу можна буде провести конкурс між менеджерами кооперативу, які вже мають досвід роботи на досліджуваному підприємстві, та змогли б відносно швидко перейти до виконання своїх обов'язків. На їх місце потім можна буде також назначити когось з раніше підлеглих робітників, або ж звернутись до сервісів з пошуку

кадрів. Такий підхід є найбільш обґрунтованим, оскільки аналітик матиме високі повноваження та братиме участь у вирішенні майбутнього розвитку кооперативу, тому першу чергу необхідно назначити на цю посаду когось з перевірених працівників кооперативу, і вже тільки в разі неможливості цього варіанту звертатись до зовнішніх джерел.

Така оптимізація системи контролінгу для СВК «Райдуга» стане перевагою кооперативу на ринку, оскільки дозволить швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі і приймати ефективні управлінські рішення.

Також аналітик дозволить керівникам відділів більше зосередитись на оптимізації процесів всередині свого відділу за рахунок часткової передачі

своїх повноважень, а сам аналітик, в свою чергу, маючи загальні дані про ефективність роботи всіх відділів зможе більш рationally їх оцінити та визначити стратегію розвитку підприємства, ніж би цим займався кожен

спеціаліст окремо. Таким чином прийняття в штат аналітика дозволить кооперативу відновити функцію контролю та оптимізації витрат, що за результатами проведених досліджень виконується не в повній мірі.

Безпосередні посадові обов'язки аналітика можна відобразити як:

- Здійснення контролю за грошовими потоками кооперативу;

– Контроль доходів та витрат підприємства та розробка шляхів їх оптимізації;

– Визначення реалізаційних цін продукції;

– Аналіз основних показників діяльності по структурним підрозділам кооперативу та на їх основі створення рекомендацій щодо подальшого розвитку кооперативу;

– Здійснення прогнозування діяльності підприємства в разі впровадження змін;

– Аналіз існуючих тенденцій на ринку з метою передбачення можливих ризиків;

– Порівняння фактично досягнутого рівня показників з їх запланованими розмірами, розрахунок відхилення, аналіз факторів впливу на відхилення з метою пошуку резервів оптимізації витрат.

Отже, впровадження контролінгу на СВК «Райдуга» повинно допомогти вирішити наявні проблеми на підприємстві в системі оптимізації витрат.

Результатом прийняття в штат аналітика буде створення на кооперативі цілісної системи оптимізації витрат, що в результаті сприятиме зростанню

ефективності діяльності кооперативу та дасть змогу передбачати та планувати

діяльність підприємства з метою оптимізації використання ресурсів, вчасно отримувати достовірну інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень, збільшувати загальний рівень конкурентоспроможності кооперативу.

Ще однією пропозицією щодо зміни організаційної структури господарства з метою покращення існуючої системи оптимізації витрат є

повернення посади головного бухгалтера. З 2020 року обов'язки головного бухгалтера тимчасово перейшли до Голови кооперативу, внаслідок звільнення

першого. Однак ведення бухгалтерського обліку, здійснення документообігу,

сплата податків та інші бухгалтерські обов'язки вимагають багато часу та відволікають Голову кооперативу від виконання своїх обов'язків.

Тому з метою відновлення ефективності діяльності керівництва кооперативу, варто зайнятись пошуком нові людини на посаду головного бухгалтера.

Відповідно до діючої на СВК «Райдуга» стратегії розвитку людських ресурсів, в найближчий рік не планується пошук та прийом на роботу бухгалтера, проте повернення посади головного бухгалтера є рекомендованим, так як це дозволить оптимізувати наявні процеси на господарстві та в разі розширення діяльності кооперативу дозволить наявному персоналу справлятися з більшими об'ємами роботи без потреби залучення додаткових працівників.

Внаслідок запропонованих заходів щодо покращення системи оптимізації витрат, організаційна структура кооперативу буде мати вигляд:

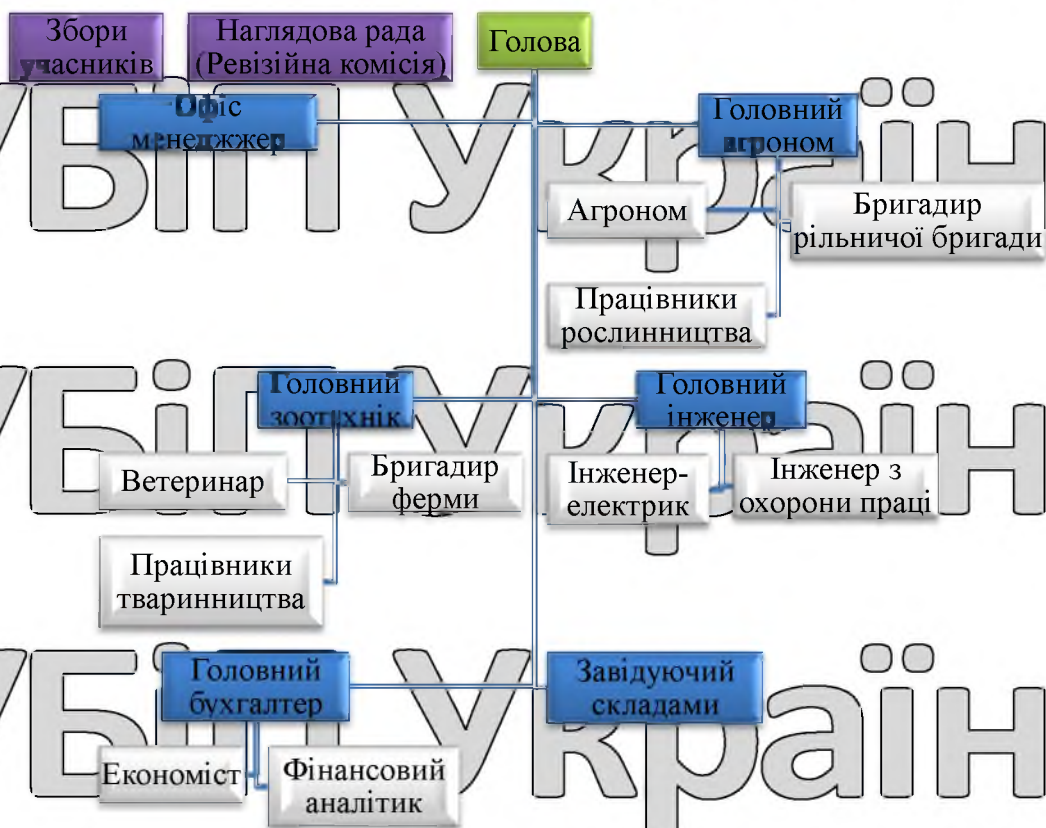

Рисунок 3.3. Оновлена організаційна структура СВК «Райдуга» в прогнозованому періоді

Джерело: складено автором на основі власних досліджень.

Проведення оптимізації організаційної структури СВК «Райдуга» може бути проведена як самостійно керівництвом кооперативу, так і за допомогою залучення зовнішніх консультантів, з метою більш точного прогнозування майбутніх результатів. Проте залучення консультантів ззовні призведе до додаткових витрат.

Впровадження запропонованих змін в організаційну структуру СВК «Райдуга» в будь-якому випадку буде супроводжуватись додатковими витратами на оплату праці нових працівників, та інших організаційних витрат.

Однак наявний рівень прибутковості кооперативу дозволить їх покрити самостійно, без залучення додаткових коштів. І не дивлячись на фактичне збільшення витрат в короткостроковому періоді, в довгостроковій перспективі діяльність аналітика та головного бухгалтера зможе виявити резерви до зменшення витрат.

Таким чином, було запропоновано рекомендації для управлінського персоналу СВК «Райдуга» щодо реструктуризації організаційної структури кооперативу з метою оптимізації виробничих витрат. Рекомендаційні заходи були розроблені базуючись на організаційній структурі кооперативу, її зміні протягом останніх років та наявних тенденцій на ринку України, в тому числі і серед агропромислових компаній.

В наступному розділі даної дипломної магістерської роботи було проведено аналіз впливу витрат СВК «Райдуга» на основні його фінансові результати та прогнозування основних показників діяльності кооперативу внаслідок впровадження запропонованих раніше заходів.

3.3. Операційний аналіз впливу витрат на фінансові результати діяльності СВК «Райдуга»

Операційний аналіз, або як його ще нерідко називають аналізом точки безбитковості, дозволяє визначити той обсяг діяльності підприємства, за якого воно не отримує ніякого прибутку але і не несе ніяких збитків.

Тобто, за допомогою операційного аналізу можливо розрахувати точку безбитковості підприємства. Точка безбитковості – це межа, яку обов'язково необхідно подолати, для того щоб бути прибутковим, через що її ще часто називають межею рентабельності. Відповідно, чим вищим є показник точки безбитковості, тим складніше підприємству її подолати та навпаки – чим менша точка безбитковості, тим простіше підприємству протистояти несприятливим умовам зовнішнього середовища: за необхідності знижувати свою ціну чи пережити зниження попиту, тощо.

Для того щоб знизити точку безбитковості підприємство може зменшити суму постійних витрат або ж збільшити валову маржу від діяльності. Ідеальним варіантом для зменшення межі рентабельності було б одночасне поєднання низького рівні постійних витрат підприємства разом з високим рівнем валової маржі.

Перш за все задля проведення операційного аналізу необхідно розділити витрати кооперативу на змінні та постійні, так як від цього залежить валова маржа діяльності підприємства.

Відповідно до аналітичного методу розподілу, в складі змінних витрат ми можемо враховувати собівартість реалізованої продукції, так як цей показник прямо залежить від кількості виробленої продукції, в той час в число постійних входять адміністративні витрати та інші операційні витрати (в сумі яких присутні витрати на збут).

Валова маржа визначається шляхом вилучення з чистого доходу від реалізації продукції суми змінних витрат компанії та відображає межу покриття постійних витрат, після якої відбувається формування прибутку.

Коефіцієнт валової маржі фактично є часткою валової маржі у загальній масі виручки від реалізації продукції та розраховується шляхом ділення розрахованої валової маржі підприємства на виручку від реалізації [67].

В таблиці нижче наведений розрахунок основних показників, необхідних для операційного аналізу діяльності кооперативу, які дозволять зробити прогноз його діяльності на 2021 рік.

Таблиця 3.3

Показники операційного аналізу СВК «Райдуга» за 2016-2020 роки

Показник	Рік					Середнє значення
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	6 928	8 553	12 670	14 850	39 863,40	16 572,88
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	5 554	7 406	10 905	12 199	26 628,6	12 538,52
Адміністративні витрати, тис. грн.	337	622	505	684	1 493,5	728,3
Інші операційні витрати, тис. грн.	-	46	243	775	2 124,9	797,225
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	1 087	479	1 017	1 192	9 616,4	2 668,28
Умовно постійні витрати, тис. грн.	337	668	748	1 459	3 618,4	1 366,08
Умовно змінні витрати, тис. грн.	5 554	7 406	10 905	12 199	26 628,6	12 538,52
Валова маржа, тис. грн.	1374	1 147	1765	2651	13 234,8	4 034,36
Коефіцієнт валової маржі	0,198	0,134	0,139	0,179	0,332	0,19651
Точка беззбитковості, тис. грн.	1 699,23	4 981,17	5 369,50	8 172,82	40 898,67	6 224,28
Запас фінансової міцності, тис. грн.	5 228,77	3 571,83	7 300,50	6 677,18	28 964,73	10 348,6
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,755	0,418	0,576	0,450	0,727	0,624
Операційний важіль, одиниць	1,325	2,393	1,735	2,224	1,576	1,312

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Розділивши суму постійних витрат на коефіцієнт валової рентабельності ми отримуємо розмір точки беззбитковості підприємства (його межу рентабельності).

Сума, на яку виручка від реалізації продукції підприємства є більшою за точку беззбитковості – це запас фінансової міцності кооперативу.

Розділивши суму валової маржі на фінансовий результат діяльності підприємства ми визначимо силу впливу операційного важеля, що характеризує відсоткову зміну прибутку кооперативу від кожного відсотку зміни виручки.

За результатами наведених в таблиці 3.3 розрахунків можна відмітити основні тенденції СВК «Райдуга» протягом останніх 5 років.

Маржинальний прибуток СВК «Райдуга» в середньому протягом аналізованого періоду становить 4034,36 тис. грн, що в цілому є непоганим показником, так як дозволяє повністю покрити постійні витрати кооперативу, які в середньому становлять 1366,08 тис. грн. Як наслідок, фінансовий результат від діяльності кооперативу в середньому становив 2 668,28 тис. грн, що свідчить про гарні перспективи подальшого розвитку досліджуваного підприємства.

Тобто керівництво СВК «Райдуга» раціонально здійснює збутову політику, так як виручка від реалізації в повному обсязі покриває загальні витрати від здійснення діяльності та формує певний обсяг чистого прибутку.

Середній розмір коефіцієнту маржинального прибутку знаходиться на рівні 0,1965 (або ж 19,65% від суми виручки) та вказує на те, що з кожної гривні виручки від реалізації на СВК «Райдуга» формується 20 копійок маржинального прибутку, що використовується для компенсації постійних витрат та формування чистого прибутку.

Відповідно до розрахованих середніх даних за 2016-2020 роки можна зробити висновок, що СВК «Райдуга» досягне точки беззбитковості у разі, якщо зменшить обсяги виручки від реалізації продукції на 62%. Якщо ж виручка від реалізації кооперативу зменшить більше ніж на 62%, то його діяльність стане збитковим. Тому можна стверджувати, що СВК «Райдуга» має низький рівень ризику операційної діяльності, адже воно має значний запас фінансової міцності, що забезпечує місце підприємства в «прибутковій зоні» незважаючи на незначні коливання обсягів реалізації.

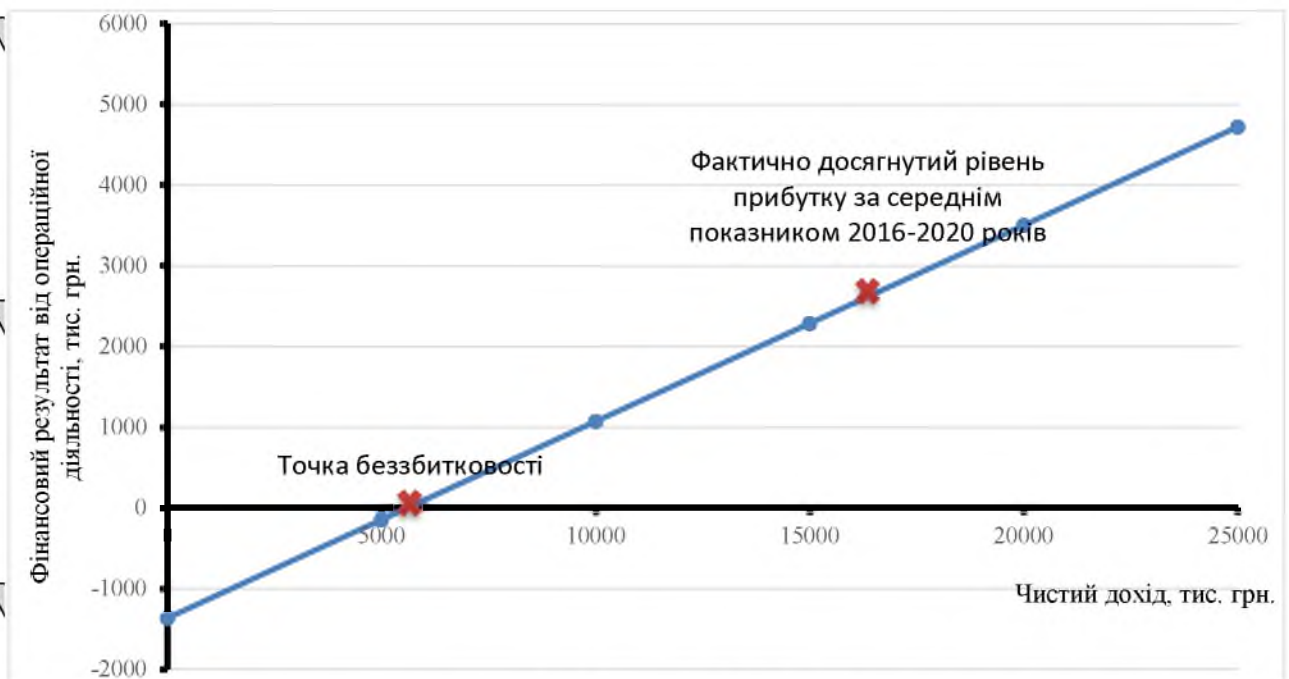

Рисунок 3.4. Точка безбитковості СВК «Райдуга» за середньорічними показниками діяльності за 2016-2020 роки

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Проаналізувавши рисунок 3/4 можна сказати, що в точці перетину графіку з віссю, що відповідає за розмір отримуваного чистого доходу від реалізації продукції кооперативу знаходиться точка безбитковості, яка дорівнює 6 224,28 тис. грн.

Відповідно, той обсяг діяльності кооперативу, що знаходиться нижче осі абсцис (чистого доходу) буде збитковим для підприємства, та все те що вище – прибуткова діяльність.

Відповідно до розрахованих в таблиці 3.3 середньорічних показників діяльності досліджуваного кооперативу фактичний обсяг реалізації продукції склав 16 572,83 тис. грн, який в перерахунку на фінансовий результат від операційної діяльності підприємства становить 2 668,28 тис. грн.

В таблиці нижче наведено прогнозований рівень основних показників діяльності СВК «Райдуга» базуючись на середньорічному темпу приросту доходу від реалізації продукції протягом 2016-2020 років, який складає 1,643.

Відповідно в стільки разів зростуть змінні витрати, чистий дохід від реалізації продукції, а отже і інші абсолютні залежні від них показники.

Таблиця 3.4

Аналіз операційної діяльності за 2020 рік та прогноз на 2021 рік

Показник	2020 рік	Прогноз на 2021 рік	Відхилення (+/-)
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	39 863,40	65 499,26	25 635,86
Загальні витрати	30 247,00	47 371,66	17 124,66
Постійні витрати	3 618,40	3 618,40	-
Змінні витрати	26 628,60	43 753,26	17 124,66
Валова маржа	13 234,80	21 746,00	8 511,20
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	9 616,40	18 127,60	8 511,20
Коефіцієнт валової маржі, %	33,20	33,20	-
Точка безбитковості, тис. грн.	10 898,67	10 898,67	-
Запас фінансової міцності, тис. грн.	28 964,73	54 600,59	25 635,86
Коефіцієнт запасу фінансової міцності, %	72,66	83,36	10,70
Рівень рентабельності діяльності %	31,79%	38,27%	6,47%

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Відповідно до даних таблиці вище можна зазначити, що рівень рентабельності діяльності СВК «Райдуга» станом на 2020 рік становило 31,79%, що в цілому є непоганим рівнем, однак на підприємстві все ще містяться резерви до його збільшення.

Так, одним із способів збільшення рівня рентабельності підприємства може стати збільшення обсягів прибутку від операційної діяльності за рахунок оптимізації обсягів реалізації та витрат кооперативу.

Як вже було вказано раніше, притримуючи середньорічного темпу зростання обсягів реалізації продукції протягом останніх років, в 2021 році планується отримати виручку від реалізації в розмірі 65 499,26 тис. грн.

Постійні не залежать від обсягів виробництва продукції, тому залишаються без змін, проте зменшуються в перерахунку на одиницю виробленої продукції.

Змінні витрати, так само як обсяги реалізації, в прогнозованому періоді зростуть на 64,3% та будуть становити 43 753,26 тис. грн. Маржинальний дохід також прогнозує зростання в 2021 році на 8511,2 тис. грн в порівнянні з 2020 роком, що свідчить про те, що виручка від реалізації буде зростати швидшими темпами ніж витрати.

В 2021 році точка безбитковості залишалась без змін, так як поки що не враховувалось можливий вплив від зміни технології виробництва,

нарошування виробничого потенціалу, оптимізації витрат, а отже постійні витрати також залишились без змін.

Проте завдяки прогнозованим змінам на СВК «Райдуга» сума чистого прибутку від операційної діяльності кооперативу буде становити 18 127,6 тис.

грн, що на 8511,2 тис. грн більше ніж фактично досягнутий показник в 2020 році. Відповідно кооператив зможе збільшити власний запас фінансової міцності, що відділяє кооператив від беззбиткового обсягу виробництва.

Враховуючи спрогнозований рівень показників операційної діяльності СВК «Райдуга» на 2021 рік ми можемо оптимізувати витрати відповідно до проведених раніше в розділі 3.1 розрахунків та отримаємо загальний ефект від оптимізованих показників діяльності СВК «Райдуга»

Таблиця 3.5

Вплив оптимізації витрат на показники операційного аналізу в

Стаття	2021 р.		Вплив оптимізації витрат на 2021 рік
	Прогноз 2021 рік	Прогноз при оптимізації витрат за 2021 рік	
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	65 499,26	65 499,26	-
Загальні витрати	47 371,66	46 559,49	-812,17
Постійні витрати	3 618,40	2 806,23	-812,17
Змінні витрати	43 753,26	43 753,26	-
Валова маржа	21 746,00	21 746,00	-
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	18 127,60	18 939,77	812,17
Коефіцієнт валової маржі, %	33,20	33,20	-
Точка беззбитковості, тис. грн.	10 898,67	8 452,40	-2 446,27
Запас фінансової міцності, тис. грн	54 600,59	57 046,86	2 446,27
Коефіцієнт запасу фінансової міцності, %	83,36	87,10	3,73
Операційний важіль	1,20	1,15	-0,05

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Отже, як вже було розраховано раніше, на СВК «Райдуга» є резерви щодо зменшення постійних витрат операційної діяльності кооперативу. В результаті впровадження цих рекомендацій, досліджуваній кооператив зможе покращити наявну модель формування фінансового результату, так як в прогнозованому періоді фінансовий результат від операційної діяльності

складає 18 127,6 тис. грн, проте при використанні резервів оптимізації витрат фінансовий результат збільшиться до 18 939,77 тис. грн.

Точка беззбитковості в свою чергу зменшиться з запланованих 10 898,59 тис. грн до 8 452,4 тис. грн., що неодмінно є позитивним показником.

Операційний важіль внаслідок оптимізації витрат, що відобразилось в зменшенні постійних витрат та зростанні частки змінних витрат, відповідно зменшився до 1,15 одиниць. Це свідчить про менший вплив прибутку кооперативу на зміну обсягів реалізації продукції.

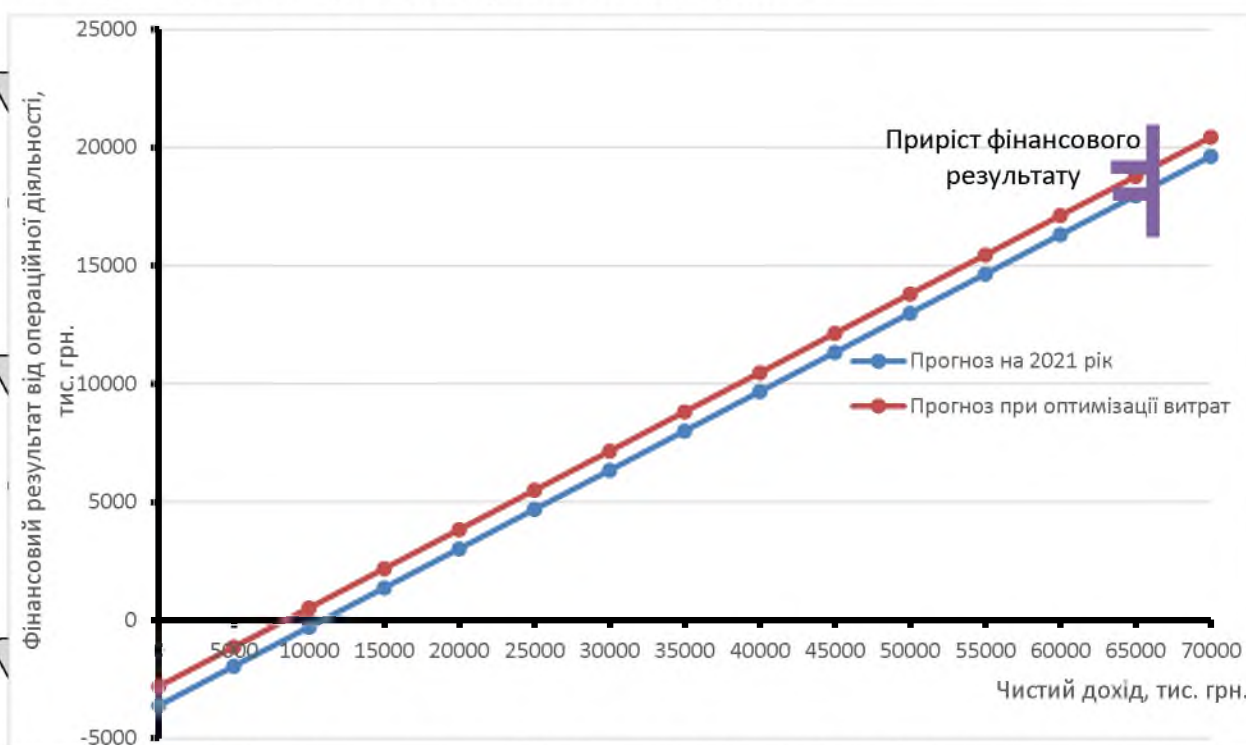

Рисунок 3.5. Чистий дохід та фінансові результати СВК «Райдуга» внаслідок оптимізації витрат в 2021 році

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

На рисунку вище графічно відображено вплив на графік співвідношення запланованого чистого доходу від реалізації продукції та фінансового результату СВК «Райдуга» запропонованих заходів по оптимізації витрат.

Так, завдяки скороченню постійних витрат підприємства відбудеться зміщення графіку вліво, тобто точка беззбитковості зменшиться з 10 898,67 тис. грн до 8 452,4 тис. грн. Відповідно, разом з цим відбувається збільшення показника запасу фінансової міцності кооперативу.

Отже, за результатами проведеного операційного аналізу можна стверджувати про доцільність впровадження запропонованих методів оптимізації витрат. Так як успішне функціонування СВК «Райдуга» як

конкурентоспроможного підприємства в сучасних умовах залежить не тільки від ефективності здійснення господарської діяльності кооперативу а і від оптимізації наявного рівня витрат.

За результатами проведених досліджень СВК «Райдуга» було запропоновано 3 головних напрямки оптимізації витрат:

1) Зміна наявної на підприємстві моделі оптимізації витрат на «Kaizen-costing» та «LCC-аналіз», так як вони відповідають теперішньому етапу життєвого циклу кооперативу;

2) Модернізація наявної на підприємстві організаційної структури управління;

3) Дослідження динаміки операційних витрат в розрізі окремих статей з метою пошуку резервів до їх оптимізації

Дотримання цих рекомендацій керівництвом досліджуваного кооперативу дозволить йому надалі розвиватись як високоефективному сільськогосподарському підприємству. Проте одночасне їх виконання вимагатиме значних витрат часу та ресурсів, тому СВК «Райдуга» варто ще раз оцінити запропоновані методи та проранжувати їх за пріоритетністю впровадження.

ВИСНОВКИ

1. Годовним мотивом діяльності будь-якого підприємства в умовах ринку є максимізація прибутку. У свою чергу, прибуток підприємства залежить від впливу багатьох чинників, головними з яких є витрати виробництва та реалізації (собівартість продукції) та попит на неї. Тому, оскільки витрати являють собою один з найважливіших чинників, що обмежують загальний розмір прибутку, то керівництву будь-якого підприємства необхідно здійснювати постійний аналіз витрат та планування їх величини на майбутнє.

2. Найбільш широким застосуванням є визначення згідно П(С)БО №16 «Витрати», згідно з яким «витрати – це або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені».

3. Ризик – це небезпека або ж можливість отримання збитків, ймовірність втратити частину активів чи частини прибутку внаслідок впливу несприятливих факторів під час здійснення операційної діяльності.

4. Система оптимізації витрат підприємства – комплекс економічних методів та засобів впливу на підприємство, його цілі та інтереси з метою більш повного задоволення інтересів споживачів щодо дотримання необхідних пропорцій у формуванні витрат.

5. Об'єктом дослідження магістерської роботи був сільськогосподарський виробничий кооператив «Райдуга». Підприємство знаходиться в Чернігівській області, Сновський район, село Тихоновині, вул. Леніна 72. За результатами подальших розрахунків ми визначили, що СВК «Райдуга» має молочно соняшникову спеціалізацію.

6. Проведений аналіз фінансово-господарської діяльності кооперативу за три останні роки показав, що в період з 2019 на 2020 рік відбулось стрімке зростання більшості показників ефективності діяльності підприємства, що вплинуло і на загальну ефективність діяльності СВК «Райдуга». Негативна

тенденція спостерігалась по таким показникам як капіталовіддача, капіталомісткість, чисельність персонал, та деяким іншим показниками. Саме тому підприємству необхідно розробляти шляхи до оптимізації витрат.

7. Для оцінки ефективності ведення сільськогосподарської діяльності СВК «Райдуга» та для розробки планів щодо його подальшого розвитку найбільш інформативним та доцільним методом було обрано аналіз структури витрат підприємства. Найбільшу частку витрат підприємства займають витрат по забезпеченню процесу виробництва, які в результаті формують собівартість кінцевої продукції (88-95%). Тому, структура витрат на СВК «Райдуга» в повній мірі відповідає його сфері діяльності.

8. Можливим варіантом для зниження собівартості продукції могла б бути економія витрат по кожній статті витрат. Це можна досягнути за двома напрямками: здешевлення ресурсів, що використовуються в процесі виробництва продукції та раціональним використанням цих ресурсів, що забезпечить зниження витрат на одиницю готової продукції. Але, варто пам'ятати, що постійне зниження собівартості продукції не завжди є обґрунтованим. Так як зниження собівартості може призвести до зменшення виробництва продукції чи погіршення її якості, що є економічно не виправданим.

9. За допомогою темпу приросту обсягів виробництва СВК «Райдуга» було розраховано орієнтовний обсяг витрат основних ресурсів господарства, які необхідно було б понести підприємству задля досягнення цього рівня. Відповідно до розрахунків було виявлено, що протягом останніх 2-х років підприємство перевитратило більшу частину виробничих ресурсів, зокрема матеріальні витрати, основні та оборотні кошти. Загальна сума перевитрачання ресурсів становить 6887 тис. грн

10. Для аналізу впливу суми операційних витрат на чистий прибуток СВК «Райдуга» можливим було розраховано тісноту взаємозв'язку між цими категоріями методом кореляційно-регресійного аналізу. Аналіз впливу операційних витрат СВК «Райдуга» на обсяг отриманого кооперативом

чистого прибутку показав, що при збільшенні операційних витрат на 1 гривню, чистий прибуток підприємства збільшиться на 0,45 грн. Також, при відсутності будь-яких поточних витрат, збиток кооперативу внаслідок здійснення капітальних вкладень буде становити 4072,69 тис. гривень

11. Станом на 2020 рік СВК «Райдуга» мав значний потенціал для подальшого розвитку та зростання. Також, динаміка останніх років свідчить про покращення основних показників ефективності ведення діяльності. Отже, можна зробити висновок, що досліджуваний кооператив знаходиться зараз на стадії «Зростання», а тому, для покращення діючої системи оптимізації витрат найоптимальнішими для впровадження будуть методи оптимізації витрат «Kaizen-costing» та «LLC-аналіз»

12. Для СВК «Райдуга» найоптимальнішим варіантом буде використання системи оптимізації витрат, яка одночасно б поєднувала в собі організацій та функціональні підсистеми оптимізації витрат. Тобто досліджуваному кооперативу варто впроваджувати цілісну систему з метою зниження витрат, а не просто окремі дії.

13. Разом з впровадженням в кооперативі нових методів оптимізації витрат було запропоновано такі програми щодо зменшення витрат як: зміна технології виробництва, оновлення системи мотивації працівників, перегляд основних постачальників, покупців та ринків збуту кооперативу, покращення ефективності використання капіталу.

14. Наступною з запропонованих керівництву СВК «Райдуга» рекомендацій була пропозиція переглянути організаційну структуру кооперативу для оптимізації витрат. Основним з варіантів покращення організаційної структури кооперативу було запропоновано модернізацію та поглиблення функції контролю на підприємстві. Ця рекомендація заключається в прийомі кооперативом на роботу аналітика, який би контролював діяльність всіх підрозділів та відповідав би за створення на кооперативі цілісної системи оптимізації витрат, що в результаті сприятиме зростанню ефективності діяльності кооперативу та дасть змогу передбачати та

планувати діяльність підприємства з метою оптимізації використання ресурсів, вчасно отримувати достовірну інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень, збільшувати загальний рівень конкурентоспроможності кооперативу.

15. Також в рамках покращення організаційної структури кооперативу було висунуто пропозицію повернення посади головного бухгалтера. З 2020 року обов'язки головного бухгалтера тимчасово перейшли до Голови кооперативу, внаслідок звільнення першого. Однак ведення бухгалтерського обліку, здійснення документообігу, сплата податків та інші бухгалтерські обов'язки вимагають багато часу та відволікають Голову кооперативу від виконання своїх обов'язків.

16. Останнім запропонованим варіантом оптимізації витрат на СВК «Райдуга» в рамках даної дипломної роботи була оптимізація витрат за критерієм мінімізації їх рівня в чистому доході. В результаті проведених розрахунків було виявлено, що в 2020 році було здійснено перевитрачання інших операційних витрат на 1910,51 тис. грн. Причиною такого збільшення інших операційних витрат може бути знецінення запасів кооперативу, псування його цінностей, фінансові санкції, тощо.

17. З врахування середнього темпу приросту виручки від реалізації продукції ми визначили прогнозований обсяг витрат кооперативу, що становить 46 559,49 тис. грн, та при цьому прогнозований обсяг виручки від реалізації продукції для 2021 року буде становити 65 499,26 тис. грн.

18. Відповідно до розрахованих середніх даних за 2016-2020 роки можна зробити висновок, що СВК «Райдуга» досягне точки беззбитковості у разі, якщо зменшить обсяги виручки від реалізації продукції на 62%. Якщо ж виручка від реалізації кооперативу зменшить більше ніж на 62%, то його діяльність стане збитковим. Тому можна стверджувати, що СВК «Райдуга» має низький рівень ризику операційної діяльності, адже воно має значний запас фінансової міцності, що забезпечує місце підприємства в «прибутковій зоні» незважаючи на незначні коливання обсягів реалізації.

19. В результаті впровадження рекомендацій зі зменшення обсягу постійних витрат, СВК «Райдуга» зможе покращити наявну модель формування фінансового результату, так як в прогнозованому періоді фінансовий результат від операційної діяльності складає 18 127,6 тис. грн, проте при використанні резервів оптимізації витрат фінансовий результат збільшиться до 18 939,77 тис. грн. Точка беззбитковості в свою чергу зменшиться з запланованих 10 898,59 тис. грн до 8 452,4 тис. грн., що неодмінно є позитивним показником.

20. Операційний важіль внаслідок оптимізації витрат, що відобразилось в зменшенні постійних витрат та зростанні частки змінних витрат, відповідно зменшився до 1,15 одиниць. Це свідчить про менший вплив прибутку кооперативу на зміну обсягів реалізації продукції.

21. Отже, за результатами проведеного операційного аналізу можна стверджувати про доцільність впровадження запропонованих методів оптимізації витрат. Так як успішне функціонування СВК «Райдуга» як конкурентоспроможного підприємства в сучасних умовах залежить не тільки від ефективності здійснення господарської діяльності кооперативу а і від оптимізації наявного рівня витрат. Дотримання запропонованих рекомендацій дозволить СВК «Райдуга» надалі розвиватись як високоефективне сільськогосподарське підприємство. Проте одночасне їх виконання вимагатиме значних витрат часу та ресурсів, тому СВК «Райдуга» варто ще раз оцінити запропоновані методи та проранжувати їх за пріоритетністю впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаркуша К.Ю., Рибалко О.М., Варламова І.С.. Шляхи та методи оптимізації витрат підприємства у ринкових умовах. VI Міжнародна науково-практична конференція молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів.

2020.

2. Ільчук М.М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: підручник. Вінниця. Нова книга. 2018.

3. Маршалок М.С. Потенціал аграрного підприємства: наукові підходи до трактування [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.pbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10mms.pdf.

4. Особливості бухгалтерського обліку в США. Peculiarities of accounting in the USA / Переклад з англійської мови. За ред. д.е.н. проф. Ф.Ф. Бутинця. —

Житомир : ЖІТІ, 1997. — 559 с.

5. Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент : Навчальний посібник / А. Б. Гончаров. — Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2015. — 240 с.

6. Чубірка Г. І. Методи оптимізації витрат підприємства у ринкових умовах. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2016. № 2(6). С. 118-124.

7. Давидович І. Є. Контролінг: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2018. — 552 с.

8. Козаченко Г. В. Управління затратами підприємства [Текст] : монографія / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлап'юнов, Г. А. Макухін. — Київ : Лібра, 2017 — 320 с.

9. Дроздова Т.Г., Лебедев В.Г., Кустарев В.П. Управление затратами на предприятии. — Санкт-Петербург: Издательский дом «Бизнес-пресса», 2017. — 277 с.

10. Майер Э. Контроллинг как система мышления и управления / Э. Майер; под ред. С.А. Николаевой; пер. с нем. М.: Финансы и статистика, 1993. — 96 с.

11. Нападівська Л. В. Управлінський облік : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. В. Нападівська. – К. : Книга, 2014. – 544 с.

12. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – Житомир : ЖІТІ, 2012. – 656 с.

13. Турило А. М. Управління витратами підприємства : навч. посіб. / А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.

14. Соломатіна Т. В., Чернодубова Е. В. Вибір програми оптимізації витрат компанії в нестабільному ринковому середовищі. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2017.

15. Вишневіська О. М. Формування та оцінювання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Вісник ХНАУ. 2017. № 3. 27-32 с.

16. М. В. Волкова. Система управління витратами промислового підприємства. Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, Україна. 2018.

17. Мазаєва П. С., Боргардт Е. А. Организация системы управления затратами. Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия «Экономика и управление», 2019. № 1(20). 57-60 с.

18. Довдя В. В. Современные концепции развития бухгалтерского учета: проблемы и перспективы. Науковий журнал КубГАУ – 2017.

19. Бенькович А. Є., Ломтева І. М., Сначов М. П. Оптимізація витрат діяльності на підприємстві. Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». 2017. № 13. С. 7-10

20. Фролова Л. В. Механізм управління поточними витратами торговельних підприємств: монографія / Л. В. Фролова, К. С. Хаврова. – Донецьк : Вид. Ноулідж, 2016. – 211 с.

21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» / Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mfu.gov.ua>.

22. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий : прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В. П. Савчук. – К. : Изд. дом «Максимум», 2016. – 600 с.

23. Юцявичене П. Я. Теорія и практика модульного обучения / П. Я. Юцявичене. – Каунас : Швиеса, 1989. – 272 с.

24. Цветкова Н. Сучасна організація обліку та складання звітності для прийняття управлінських рішень / Бухг. облік і аудит. – 2018. – № 3. – 14-27 с.

25. Аналіз вигід і витрат : практ. посібник / Пер. з англ. С. Соколик; Наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: Основи, 2013. – 175 с.

26. Шандова, Н. Методичні аспекти організації управління витратами / Фінанси України. – 2016. – № 12. – 53–58 с.

27. Трубочкина, М.И. Управление затратами предприятия : учебн. пособ. / М.И. Трубочкина. – М.: Инфра-М, 2016. – 218 с.

28. Пилипенко А. А. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами підприємств та їх об'єднань [Текст] : монографія / А. А. Пилипенко, І. П. Дзюбко, О. В. Писарчук. – Харків. Вид. ХНЕУ, 2011. – 344 с.

29. Череп А. В. Управление витратами суб'єктів господарювання емства: монографія / А. В. Череп. – Х. ВД «Інжек», 2006. – 368 с.

30. Лисенко В. Корпоративна стратегія управління ризиками в агробізнесі. Agricultural and Resource Economics, 2017, Вип. 3, № 4. С. 97-108.

31. Жмуденко В. О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері. Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова, та ін.. – Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3, № 58. 55-61 с.

32. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. перероб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 220 с.

33. Данченко О.Б., Загора В.О. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень: монографія. Черкаси, 2019. 278 с.

34. Коюда П.М., Коюда О.П. Характеристика та класифікація ризиків. Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. 2006 № 71. 203-214 с.

35. Тарасова К.І. Класифікація ризиків в економічній теорії. Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2012. № 1 (153). 102-115 с.

36. Жигірський А.А. Різновиди підприємницьких ризиків та їх класифікація. Електронний фаховий журнал «Ефективна економіка». 2012. № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063>.

37. Коць О.О. Класифікація ризиків промислового підприємства. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління. 2016. № 554. 96-103 с.

38. Мазур Н.А. Класифікація ризиків аграрного підприємства для цілей бухгалтерського обліку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. Випуск 2. 1264-1268 с.

39. Ріщук Л.І. Класифікація ризиків – передумова успішного управління при впровадженні інновацій. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління. 2007. № 579. 541-545 с.

40. Кравчицька С. М., Зарукевич М. В. Розвиток системи управління витратами підприємства / Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2017. – №3(1). – 155-157 с.

41. Котляр, М. Аналіз фінансового стану підприємства / Фінанси України. – 2014. – № 5. – 99-104 с.

42. Корінько М. Д., Тігаренко Г. Б. Концептуальні основи управління витратами суб'єктів господарювання в умовах удосконалення ринкових відносин / Актуальні проблеми економіки. – 2019. – № 9. – С. 126–131.

43. Кузьмін, О. Є. Методичні положення щодо контролювання та регулювання витрат підприємства / Економіка і прогнозування. – 2015. – № 1. – 134 – 144 с.

44. Крамаренко, Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навч. посіб. / Г. О. Крамаренко. – К.: ЦНЛ, 2018. – 224 с.

45. Шмиголь Н.М., Актуальні проблеми та шляхи удосконалення обліку витрат на підприємствах. Запорізький національний університет. 2015

46. Грещак, М. Г. Управління витратами : навч. посіб. / М. Г. Грещак; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2019. – 131 с.

47. Охріменко І.В. Витрати та собівартість сільськогосподарської продукції в регулюванні економічних відносин сільськогосподарських підприємств: монографія / І.В.Охріменко. – К.: В-во "Улогос", 2019. – 388 с.

48. Г.О. Яценко, Л. А. Свистун. Процеси та методи оптимізації витрат у системі завдань управління підприємством. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

49. Мамаєва У. Вдосконалення управління витратами – основний резерв зниження собівартості продукції сільського господарства. КиберЛенинка. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/>.

50. Лабзунов, П. Функции управления затратами на промышленных предприятиях / Проблемы теории и практики управления. – 2015. – № 3. – 115–123 с.

51. Інформаційне агентство «Ліга Закон» [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. - Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.

52. Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

53. Сновська районна рада. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. - Режим доступу: <https://shrr.gov.ua/nash-kray/adm-ter-ustriy/item/47-zahalna-kharakterystyka>

54. Назаренко І.І., Польшина С.М. Нікорич В.А. Грунтознавство: Підручник. – Чернівці: Книги, 2014. – 400 с.

55. Великий Ю. М. Управління витратами підприємства [монографія] / Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Харківський національний економічний ун-т. – Х. : ІНЖЕК, 2019. – 192 с.

56. Богуцький О. Потенційні можливості щодо зростання продуктивності праці та доходності в сільському господарстві. Економіка України. 2008. № 5.

57. Бедринець М.Д. Ефективність діяльності суб'єктів підприємництва в сучасних умовах господарювання / Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – 183–190 с.

58. Беженар І.М. Стаєн розвитку спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах / Економіка та управління національним господарством / Миколаївський нац. Ун-т імені В.О. Сухомлинського. – 2016 – Вип. 10. 128-133 с.

59. Канінський П.К. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств моногр./ П.К. Канінський. – К.: ННЦ ІАЕ, 2015. – 348 с.

60. Таблица Чедока [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://math.semestr.ru/corel/cheddok.php>.

61. Костромина, Д. Управление затратами и прибылью предприятия на основе организации центров финансовой отчетности / Финансовый менеджмент. – 2016. – № 4. – 20–31 с.

62. Кальєніна Н. В. Методи управління витратами, їх переваги та недоліки / Держава та регіони. 2017. № 5. 32-35 с.

63. Марєнич Т. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції / Бухгалтерський облік і аудит. 2016. № 12.

64. Задорожний З.В. Взаємозв'язок між видами обліку в Україні / Міжнародний збірник наукових праць. 2018. №2. 106-110 с.

65. Волковська Я. В. Оптимізація витрат на прикладі підприємств готельно-ресторанного комплексу/ Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2017 - №2(37) – 19-23 с.

66. Коваленко О.М., Велінова О.П. Шляхи зниження витрат підприємства – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності / Одеський національний політехнічний університет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/24_NTP_2019/Economics/50451.doc.htm.

67. Тафинцева, В. Маржинальный подход как инструмент оценки финансовых результатов / Финансовый менеджмент. – 2018. – № 3 – 12–19 с.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України